

DE MILITAIRE SPECTATOR

MAANDBLAD VOOR KRIGSWETENSCHAP

Directeur-Redacteur: J. MOORMAN, Reserve-Luitenant-Kolonel der Infanterie.

Redacteuren:

D. A. VAN HILTEN, Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf.

J. J. C. P. WILSON, Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf.

M. R. H. CALMEIJER, Kapitein der Grenadiers.

A. ETERMAN, Kapitein der artillerie.

Redactie en Administratie: Zwarteweg 1, Den Haag — Tel. 117783 en 117784

Abonnement f 2.63 per kwartaal. Indië en Buitenland f 12.50 per jaar. Losse Nummers f 1.—

Postrekening 44715 ten name van Moorman's Periodieke Pers N.V.

110e JAAR No. 3

NADRUk VERBODEN

MAART 1941

PUBLICATIES VAN DE KRIJSGESCHIEDKUNDIGE SECTIE VAN HET HOOFDREGELINGSBUREAU

I

HET GEVECHT BIJ MILL (10 MEI 1940)

met 4 losse kaarten

bewerkt door J. J. C. P. WILSON,
Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf,

onder toezicht van den Generaal-majoor N. T. CARSTENS,
Hoofd van het Hoofdregelingsbureau.

TROEPENONDERDEELEN

Commando Vak SCHAYCK.

I-6 R.I.

I-3 R.I.

III-20 R.A.

2 R.H.M.

Enkele groepen van II-2 R.I.

Detachement van 6 C.P.

MOORMAN'S PERIODIEKE PERS N.V. - 's-GRAVENHAGE - 1941

VOORWOORD.

Het voornemen bestaat om van de geschiedenis der mobilisatieperiode en van den oorlog een officieel boekwerk te doen verschijnen, waarin tevens aandacht zal worden gewijd aan de geschiedenis van de voorbereiding der landsverdediging sedert 1922.

Met het samenstellen van dit werk zullen eenige jaren zijn gemoeid.

Het lijkt daarom juist om enkele belangrijke gevechtsmomenten reeds voordien te publiceeren en in die afzonderlijke publicaties dieper in details door te dringen dan in het officieele Generale-Staffwerk mogelijk en wenschelijk zal zijn.

Deze wijze van openbaarmaken opent voorts de mogelijkheid voor de deelnemers aan de bedoelde gevechtsepisoden om op- en aanmerkingen kenbaar te maken aan de betrekkelijke studiec commissie (p/a Luitenant-Kolonel Wilson, Korte Voorhout 16, 's-Gravenhage).

Als eersteling biedt de commissie hierbij de beschrijving van het gevecht bij Mill aan, dat samengesteld is in dankbare bewonaering voor de daden van de velen, die daar op den schoonen lentedag van 10 Mei 1940 hun plicht jegens het Vaderland hebben gedaan.

De bewerking heeft als basis gehad de gevechtsberichten der onderscheidenlijke commandanten en de schriftelijke verklaringen van talrijke sectie- en groepscommandanten en soldaten. Daarnaast werd een zeer nauwgezet onderzoek in het terrein ingesteld, dat eenige dagen heeft geduurd en waarbij vele belangwekkende aanvullingen zijn verzameld door gesprekken met ingezetenen en door bestudeering van den bodem en van den toestand der kazematten en andere gevechtsofstellingen. In de meeste gevallen konden de verklaringen der commandanten op deze wijze — zij het ongewild — worden geverifieerd.

Met vrij groote zekerheid kan als gevolg van een en ander worden vastgesteld, dat het in deze studie vermelde een tot in details juist beeld van het gevecht geeft.

Allen, die hiertoe medewerkten, betuig ik mijn grooten dank, in het bijzonder aan den Kapitein der Grenadiers M. R. H. Calmeyer, die bij het terreinonderzoek zijn medewerking verleende.

Mogen de tallooze wonden, die het korte gevecht in het dorpje en zijn lieflijke omgeving heeft geslagen, spoedig zijn hersteld. Ook zonder die zichtbare getuigen zal de naam Mill in de Nederlandsche krijgsgeschiedenis blijven voortleven.

1. Het terrein. ¹⁾

Het dorpje Mill, gelegen op den Westelijken rand van het diluviale Maasdal, vormt een der tactisch-belangrijkste punten van de Peel-Raamstelling. De van Cuyk, St. Agatha, Oeffelt en Beugen voerende wegen komen in het dorp tezamen; van hieruit leiden drie kunstwegen in Westelijke richting. Voorts doorsnijdt de spoorlijn Gennep—Boxtel bij Mill de Peel-Raamstelling.

De beteekenis van een en ander komt nog duidelijker naar voren bij een bestudeering van de kaart; hieruit blijkt toch, dat de eenige kunstweg ten Noorden van Mill bijkans 10 km Noordelijker over Grave voert door de (geïndeerde) Raamvallei, terwijl tusschen Mill en de ongeveer 19 km Zuidelijker gelegen kunstwegen, die van Oploo en St. Anthonis naar Deurne en Gemert leiden, een wegenarm en zeer dun bevolkt, pas ontgonnen terrein is gelegen. Tenslotte zij opgemerkt, dat de eenige andere spoorbaan, die Noord-Brabant van Oost naar West doorsnijdt — n.l. de lijn Venlo—Helmond — niet minder dan 20 km Zuidelijker is gelegen.

Zonder eenigen twijfel mag daarom Mill het sleutelpunt van het Noordelijke deel der Peel-Raamstelling worden genoemd.

Zeer gunstig is de naderingsmogelijkheid tusschen Kamerberg en Bruggen; het terrein is in dit gebied bedekt met populierbosschen en heggen.

Foto genomen bij kazemat 37, ziende in Z. richting.

↓ = kazemat 38.

Het terrein om Mill leende zich zeer wel tot de verdediging. Het stijgt uit de dalen van Groote Beek (thans het defensiekanaal) en Raam naar het Westen en vormt ten Westen van Mill een plateau van zoodanige hoogte, dat het plaatselijk de omgeving domineert. De Oostrand van dit plateau volgt ongeveer de lijn Lageheide—Kamerberg—Berkhof—Gagel en loopt daarna onmiddellijk langs de Groote Beek tot het snijpunt met de spoorbaan Mill—Uden, waarna hij naar het Westen die spoorbaan volgt.

De kunstweg Mill—Grave loopt over het plateau en biedt goede vergezichten naar het Noordoosten.

¹⁾ Stafkaartbladen 1 : 50.000 Vierlingsbeek W (46 W) en 's-Hertogenbosch Oost (45 O).

Het terrein Oost van Raamdal en Groote Beek is zeer bedekt; tusschen de spoorbaan en tot Kamerberg kan men de Groote Beek vrijwel overal ongezien naderen; zeer gunstig is de naderingsmogelijkheid tusschen Kamerberg en Bruggen; het terrein is in dit gebied bedekt met populierbosschen, heggen en (in Bruggen) met boerderijen en boomgaarden.

Het uitgestrekte dorp Mill ligt op een terreinverheffing en is zeer bedekt; tusschen de spoorbaan en den kunstweg Mill—Grave is nadering tot de Groote Beek tot op gemiddeld 100 meter afstand mogelijk. De kunstweg van Bruggen, W. langs Mill naar kp. 35 aan de spoorlijn, ligt beduidend hooger dan de Groote Beek en geeft inzicht in het dal van die beek en zijn Westelijke oeverterreinen.

Zuid van de spoorbaan strekken zich schootsvelden van 1 km en meer uit en zijn de verdedigingsvoorwaarden veel gunstiger, ten Zuiden van den kunstweg Mill—Volkel is een onafzienbare vlakke gelegen.

Noord van Kamerberg is het Raamdal gelegen, een lage strook weidegrond met goede schootsvelden en aan de Oostzijde begrensd door een dijk, welke van de begraafplaats te Grave in vrijwel Zuidelijke richting langs den Westrand van Escharen naar Vogelshoek leidt. Aan de Westzijde vormt de kunstweg van Grave naar het Zuiden de begrenzing, in het Zuiden de hooge gronden van Maurik en Kamerberg. Het Raamdal was in den nazomer van 1939 geïnundeerd; de onderwaterzettingen van 100 tot 400 meter breedte, waar de Raam met langs geplaatste prikkeldraadversperring doorheen stroomde, gaven dit stellingedeelte een groot passief weerstandsvermogen. De oude Maasvesting Grave vormde aan den Noordkant een bijkans onneembaar, aan alle zijden door water omgeven steunpunt.

2. Iets over de voorgeschiedenis der Peel-Raamstelling; het defensiekanaal.

In het voorjaar van 1939 was begonnen met het inrichten van kazemattenliniën langs onze grenzen en kust met het doel bij de verdediging dier liniën door grens- en kusttroepen zooveel tijd te kunnen winnen, dat de mobilisatie en concentratie der weermacht ongestoord zou kunnen worden voltooid. In Noordbrabant en Limburg lag deze kazemattenlinie langs de Maas; daarachter waren al sedert eenige jaren uitgebreide maatregelen getroffen om het zeer moeilijk toegankelijke Peelgebied snel te kunnen versperren. Het lag voor de hand om van dit Peelgebied tot aan de Raam een tweede kazemattenlinie te bouwen, waardoor een doorgaande tweede weerstandslijn van de Belgische grens tot de Maas bij Grave zou worden gevormd. Hiertoe was evenwel noodig, dat deze linie stormvrijheid zou bezitten tegen vechtwagens. Na langdurige besprekingen tusschen de Departementen van Defensie en Sociale Zaken, alsmede met den Cultuurtechnischen Dienst en de Provinciale Waterstaten van Limburg en Noordbrabant werd in Juli 1939 besloten tot het graven van een afwateringskanaal, dat tevens aan de landsverdediging zou worden dienstbaar gemaakt en dat van Griendtsveen (station Helenaveen) aan de spoorbaan Venlo—Helmond zou leiden naar de rivier de Raam bij Vogelshoek. Dit kanaal zou in de omgeving van Mill de Groote Beek volgen; het heeft bij het gevecht te Mill een overheerschende rol gespeeld.

Het kanaal met de daarlangs gemaakte beton- en pantserkazematten was dus bedoeld als sperlinie bij een strategische overvallings; het moest door zwakke troepen kunnen worden verdedigd, zoodat het passieve weerstands-

Het defensiekanaal met de beide draadhindernissen. Foto genomen bij kazemat 546 (zie geheel links) in Noordelijke richting. a = kazemat 547

vermogen zoo hoog mogelijk moest worden opgevoerd. Het vormde met zijn 10 meter breeden waterspiegel en zijn waterdiepte van 1,80 m een volledige hindernis tegen vechtwagens en tegen het doorschrijden van infanterie. Het kanaal was verdeeld in panden, waarin het water door stuwen op peil werd gehouden; de stuwlichamen werden gevormd door een 1 m dikken muur van gewapend beton, terwijl zij te voet niet konden worden overschreden. De over het kanaal voerende houten bruggen waren zoodanig geconstrueerd, dat zij door leeken in een half uur volledig konden worden afgebroken.

De uit het kanaal ontgraven grond was aan de eigen zijde verwerkt tot een wal van ongeveer 2 m hoogte, waartegen lichte betonkazematten met 3 schietgaten (z.g. „stekelvarkens”) waren gebouwd, van waaruit het kanaal naar beide zijden kon worden geflankeerd, terwijl door het frontale schietgat vuur op het voorterrein kon worden gebracht. De schootsvelden der drie schietgaten overlaptten elkander, zoodat een aaneengesloten schootsveld van 190° werd verkregen. De vrij groote schietgaten waren afgesloten door stalen schietgatblinden van 2 cm dikte. De dikte der betonmuren bedroeg 80 cm, die der bovendekking 1 meter.

De stekelvarkens lagen met ongeveer 200 tot 400 meter tusschenruimte, zoodat aaneensluitend flankeerend vuur op het kanaal kon worden afgegeven. Zij bestreken met hun vuur tevens de beide prikkeldraadhindernissen met stalen palen, die langs het buitenboord van het kanaal en op het voortalud van den wal waren aangelegd (zie schets no. 1).

Met tusschenruimten van ongeveer 1 km waren voorts flankeerende kazematten voor zware mitrailleurs gemaakt, die het terrein vóór het kanaal, dan wel dat achter het kanaal onder vuur konden nemen; de laatsten bestreken volkomen het flauwhellende achtertalud van den wal, aan welks voet in dat geval een derde draadhindernis was aangebracht. De hier bedoelde kazematten lagen geheel gedekt achter den genoemden wal en waren van zwaardere constructie; het waren gewapend-betonconstructies met muren van 0.80 tot 1.20 m en een bovendekking van 1 m dikte, dan wel gietstalen kazematten.

Toen de mobilisatie der weermacht was voltooid, werd het III Legerkorps aangewezen om de Peel-Raamstelling te bezetten. De VI Divisie kreeg het vak toegewezen tusschen Grave en den kunstweg Mill—Volkel. Deze divisie had in herfst en winter een zeer sterke stelling ingericht, waarvan de frontlijn aan de West- en Zuidzijde van het geïnundeerde Raamdal was gelegen, terwijl Zuid van Kamerberg de voorste gevechtsofstellingen op eenigen afstand Westelijk van het defensiekanaal waren gelegen. Een over het kanaal doordringende vijand zou dus bij het overschrijden van den wal niet alleen door de flankerende kazematten worden bevuurd, doch tevens uit de eigenlijke stelling onder vuur worden genomen.

Tusschen kanaal en stelling lagen zeer uitgebreide landmijnenvelden en prikkeldraadhindernissen; de hoofdweerstandstrook strekte zich over groote diepte uit, terwijl de gemaakte loopgraven, schuilnissen en schuilplaatsen oordeelkundig waren samengesteld. Zooals later ook van Duitsche zijde gevraagd werd getuigd, gold het hier een stelling van een groot weerstandsvermogen, die ook voor een aanvaller, uitgerust met de modernste middelen, een harde noot zou zijn geweest om te kraken.

Door allerlei strategische omstandigheden, die hier buiten beschouwing zullen blijven, is het III Legerkorps evenwel in den morgen van den 10en Mei tot ten Noorden van de Maas teruggenomen, zoodat op dien dag het vak van de VI Divisie moest worden verdedigd door 3 bataljons infanterie zonder modern pantserafweergeschut en slechts gesteund door een afd. zeer oude artillerie.

3. Toestand op 10 Mei te 3.00.

De troepen te Mill e.o. behoorden tot het z.g. vak Schayck (Res. Lt. Kol. J. DETMAR)¹⁾; aan het gevecht hebben alleen deelgenomen I-6 R.I. en I-3 R.I. Noord van I-6 R.I. bezette III-14 R.I. (wijlen res.-majoor DÖBKEN) de Raamstelling t/m Grave; van deze stad tot Megen stond II-29 R.I. (Majoor J. W. L. VERSTEEGH) als vleugeldekking aan de Maas.

Het kanaalvak bij Mill was op 10 Mei 1940 vrijwel gereed; tusschen de kazematten 520 en 522 was het niet op diepte. Voorts was tengevolge van technische en weerkundige moeilijkheden nog niet begonnen met de 2 gewapend-betonbruggen (tevens vechtwagenhindernis) in de kunstwegen van Mill naar Langenboom en Grave. Ter plaatse lagen nog de oude bruggen en was het kanaal nog niet ontgraven. Een overgang was daar dus gemakkelijk te forceeren. Deze bruggen waren, evenals de kunstweg van Mill naar Volkel met versperingen van betonringen provisorisch afgesloten. De spoorbaan Mill—Uden was bij kazematten 532 en 533 versperd door 2 aspergeversperringen, die juist in de eerste Meidagen gereed waren gekomen. Zij waren in den vroegen morgen van 10 Mei — met het oog op het spoorwegvervoer — evenwel *niet* gesloten.

Vóór het defensiekanaal hadden geen opruiming plaats gehad. Wel hadden reeds in Februari zowel C.-III L.K., als C.-VI Div. met nadruk gewezen op de noodzakelijkheid om vóór deze stelling — die zoo dicht nabij de grens was gelegen — reeds in vreedstijd het schootsveld uit te breiden, doch uit geldelijke overwegingen had de Regeering bezwaar tegen het doen van opruiming in

¹⁾ Deze Commandant stond rechtstreeks onder het bevel van den Territorialen Bevelhebber in Noordbrabant, tevens C.-Peeldiv.

Bataljon, afdeeling	Compagnies- vak	Comman- dant	Lichte mitrailleurs			Zware mitrailleurs		
			aan het ka- naal	in de hfd. stel- ling	to- taal	aan het ka- naal	in de hfd. stel- ling	to- taal
1-6 R.I.	1-I-6 R.I.	Res. 1e Lt. H. BROER	6	6	12	1 ¹⁾	2	3
Commandant: Maj. A. J. M. ALLARD	3-I-6 R.I.	Res. Kapt. R. B. M. WIRTZ	4	8	12	1 ²⁾	5	6
C.-Mitr.Comp. Res. Kapt. D. J. A. KIEVITS	2-I-6 R.I.	Res. Kapt. C. D. M. v. EXEL a)	6	6	12	1 ³⁾	2	3
1-3 R.I.	2-I-3 R.I.	Res. Kapt. J. J. LUIJ- KINGA	8	4	12	2 ⁴⁾	1	3
Commandant: Maj. A. NETZE	1-I-3 R.I.	Res. 1e Lt. G. C. J. v. TILBORG	7	4	11	1 ⁷⁾	2	3
C.-Mitr. Comp. Res. Kapt. P. H. VAN DER WEELE	3-I-3 R.I.	Res. Kapt. L. H. M. MURIS	10	2	12	4 ⁵⁾	2	6
Totaal:			41	30	71	10	14	24
III-20 R.A. 6)	1-III-20R.A.	Res. 1e Lt. A. J. MULDER						
Commandant: Res. Kapt. Ir. S. L. GROENE- WOUD	2-III-20R.A.	Res. 1e Lt. J. A. W. KLOPPER						
12 kan. 8 st.	3-III-20R.A.	Res. 1e Lt. Ir. J. VAN SOEST						

a) Res. Kapitein VAN EXEL had op 9 Mei de compagnie overgenomen van reservekapitein VAN FURTH, die op 10 Mei zijn nieuwe bestemming zou volgen, doch die het gevecht bij Mill nog bij 2-I-6 R.I. heeft meegemaakt.

Opmerkingen:

1) in betonkazemat 32	5) in pantserkazematten 518 en 526 en in betonkazematten 520 en 527
2) in betonkazemat 35	6) stond onder de bevelen van C.-Vak Schayck
3) in betonkazemat 42	7) in betonkazemat 537
4) in pantserkazemat 546 en betonkazemat 541	

vredestijd ¹⁾. De tijd liet niet toe om op 10 Mei met de aanwezige zwakke krachten ter zake nog iets te verrichten, zoodat de tegenstander practisch het kanaal overal ongezien tot op ongeveer 100 m afstand kon naderen. Een omstandigheid, waarvan deze een dankbaar gebruik heeft gemaakt, tengevolge waarvan de taak van onze troepen aan het kanaal zeer beduidend is verzwaard.

In den nacht van 9 op 10 Mei stonden in het 9 kilometer lange gevechtsfront tusschen Kamerberg en den kunstweg Mill—Volkel de volgende troepen als volgt opgesteld (van Noord naar Zuid): (Zie tabel blz. 85).

Totale organieke sterkte rond 2000 hoofden,

72	lichte mitrailleurs,
24	zware mitrailleurs,
7	kanonnen van 6 veld,
12	kanonnen van 8 staal,
	geen pantserafweergeschut,
	geen mortieren,
	geen luchtdoelbestrijdingsmiddelen,
	geen luchtstrijdkrachten.

Zuidelijk van I-3 R.I. stond II-2 R.I. van het vak Erp. Enkele kleine onderdeelen van dit bataljon werden in het gevecht betrokken.

In den nacht van 9 op 10 Mei werd achtereenvolgens door C.-Peeldivisie bevel gegeven om de versperringen en verhakkingen te stellen en om de Peel-Raamstelling te 3.00 volledig te bezetten. Op dit uur stonden alle troepen in de gevechtsofstellingen; alle vernielingen waren uitgevoerd en de versperringen gesteld; de mijnevelden werden scherp gesteld. De na den oorlog wel eens vernomen meeningen, dat dit laatste niet zou zijn geschied, alsmede, dat de landmijnen niet zouden hebben gewerkt, kunnen op grond van het feit, dat na den oorlog alle scherpgestelde mijnen door Nederlandsche pioniers zijn opgeruimd (waarbij doodelijke ongelukken zijn voorgekomen), alsmede gelet op de ervaring, dat op verschillende plaatsen Duitsche troepen door landmijnen zijn omgekomen (bosschen bij Rips, Kraaienhut, O. v. Meyel, enz.) met de meeste beslistheid naar het rijk der fantasie worden verwezen. ²⁾

Met zekerheid kan worden vastgesteld, dat in en voor de stelling alles geheel in orde was, behoudens een tweetal aangelegenheden, die ons achteraf duur zijn te staan gekomen.

Het is noodig, deze zaken — die de spoorlijn Gennep—Boxtel betreffen — nader te belichten.

Deze spoorbaan zou voor den tegenstander onbruikbaar worden gemaakt door:

- a. vernieling van de Maasbrug bij Gennep—Oeffelt;
- b. vernieling van het viaduct te Beugen, waar de spoorlijn Nijmegen—

¹⁾ Het gevolg hiervan heeft zich ook bij de voorposten in de Grebbelinie en bij de frontlijn er de stoplijn op den Grebbeberg doen gevoelen.

²⁾ De mijnen gelegen tusschen kazemat 534 en den kunstweg Volkel—Mill zijn evenwel niet meer scherp gesteld kunnen worden, aangezien zulks door vuur van Duitsche zijde niet meer mogelijk was. Het bevel tot het scherp stellen in de Groep Schayck heeft op 10 Mei te 3.00 de pioniers bereikt. Voorts moesten nog enkele honderden moderne landmijnen worden uitgelegd in de doorgangen der mijnevelden in het vak van I-6 R.I. Deze mijnen zijn alle uitgelegd en scherp gesteld.

Venlo met een viaduct over de spoorbaan Gennep—Boxtel wordt gevoerd; ¹⁾ c. twee z.g. „asperge-versperringen” ter plaatse waar de spoorlijn de Peel-Raamstelling snijdt.

Door een noodlottigen samenloop van allerlei, deels nog niet opgehelderde, omstandigheden, was de spoorlijn in den vroegen morgen van 10 Mei in onvernielden en onversperden toestand voor den tegenstander berijdbaar.

In de eerste plaats was de Maasbrug bij Gennep de eenige brug over Maas en IJssel, waar een verrassende aanval bij het kriecken van den dag gelukte, zoodat zij in handen van den vijand viel. De omstandigheden, waaronder dit geschiedde, blijven hier buiten beschouwing: zij zullen elders worden belicht.

Voorts was het viaduct bij Beugen wel voorzien van een lading, doch niet van ontstekingsmiddelen. Teneinde n.l. de vertragingen in het spoorwegverkeer, die onherroepelijk het gevolg waren van het aanbrengen dier ontstekingsmiddelen, te beperken, is op 7 Mei — toen nog onbekend was, hoe lang de alarmtoestand zou duren — door het Algemeen Hoofdkwartier bewust goedgekeurd, dat aan enkele secundaire bruggen en viaducten *in tweede lijn* dit aanbrengen voorloopig zou worden achterwege gelaten ²⁾. Gedurende de spannende uren in den namiddag van 9 Mei is er niet aan gedacht, dat zulks was nagelaten. Gelukkig heeft de Territoriale-bevelhebber, tevens Commandant der Peeldivisie, in den nacht van 9 op 10 Mei gelast om *alle* vernielingen tusschen Maas en Peel-Raamstelling uit te voeren. Hiertoe behoorde ook het viaduct in de spoorbaan te Beugen. Het is nog niet gelukt vast te stellen, waarom het viaduct niet is vernield geworden. Vast staat, dat C.-I-6 R.I. het bevel „Vernielingen West van de Maas uitvoeren” reeds te 3.15 had ontvangen. C.-6-2 R.H. (tusschen Maas en Peel opgesteld) ontving het reeds te 3.00. ¹⁾

Dat de asperge-versperringen niet waren gesteld, was verklaarbaar; zij lagen in derde lijn en konden in enkele minuten worden aangebracht.

14. De eerste phase van het gevecht: de aanval in den rug,

De in den zeer vroegen morgen van Oost naar West overvliegende groote aantallen Duitsche vliegtuigen hebben in het algemeen de bezettende troepen nog niet de zekerheid gegeven, dat de operatiën tegen Nederland waren begonnen.

De algemeene opinie was, „dat het wel eens een kwade dag voor Engeland zou kunnen worden.”

Zeer spoedig zou dit optimisme blijken ongegrond te zijn, want om 4.30 passeerde een pantsertrein, gevolgd door een goederentrein het station Mill en reed door de stelling tot nabij de stopplaats Zeeland. De goederentrein bevatte 500 man Duitsche troepen, dus de sterkte van 1 bataljon.

Deze troepen zijn iets ten Oosten van de stopplaats Zeeland ontladen en

¹⁾ Er lagen in de spoorlijn Gennep—Mill nog 2 kleine bruggen over de Lage Raam en over de Rijkevoortsche Waterleiding, alsmede 3 andere nabij het dorp Oeffelt. Ook deze zijn alle onvernield gebleven.

²⁾ Een merkwaardige bijzonderheid is, dat het Hoofd der Operatieve Sectie van het A.H.K. op 7 Mei — in een gesprek met het Hoofd der Sectie Spoorwegdienst van de Etappendirectie — nadat in onderling overleg was bepaald aan welke secundaire bruggen voorloopig geen ontstekingsmiddelen zouden worden aangebracht, het gesprek besloot met de woorden: „zoo kunnen we de ontregeling van den Spoorwegdienst althans eenigszins beperken en van *deze* bruggetjes zal het lot des lands toch wel niet afhangen!”

hebben onverwijd afgerekend met een daar ter plaatse aan de spoorlijn opgestelde Sectie van 3-I-3 R.I. en met een eveneens daar aanwezig stuk van 6 veld (Sectie C. Kornet ALTING DU CLOUX). Daarna hebben zij een aantal acties ontketend in den rug van de stellingbezetting en wel:

- a. van het Pannenhuis in Noordelijke richting;
- b. in den rug van het stellinggedeelte tusschen de kazematten 526 en 531;
- c. in de richting van den kunstweg Mill—Volkel nabij kp. 34.

Het ontladen werd van zeer nabij gezien door C.-3-I-3 R.I., die vaststelde, dat een groep Duitschers zich in Noordelijke en een tweede groep zich in Zuidelijke richting begaf. Hij meldde dit op zijn cp. onmiddellijk aan den bataljonscommandant en deelde daarbij mede, dat de eerstgenoemde Deutsche groep in de richting van cp.-C.-I-3 R.I. oprukte.

Achtereenvolgens zal worden nagegaan, hoe de Nederlandsche troepen hebben gereageerd.

a. De actie in Noordelijke richting.

Een kleine afdeeling Deutsche troepen, onder bevel van een luitenant, overviel een deel van het personeel van den Staf van I-3 R.I., dat krijgsgevangen werd gemaakt. Tevens viel dit lot ten deel aan een ploeg van 10 telefonisten van I-6 R.I., die juist de dwarsverbinding tusschen de cpn. van I-6 R.I. en I-3 R.I. had uitgelegd. Het gelukte den luitenant-adjutant, een tweetal o.o.n van I-6 R.I. en enkele manschappen om zeer spoedig te ontsnappen. Zij meldden zich weder bij hun bataljonscommandanten.

C.-I-3 R.I., die den pantseitrein op korten afstand had zien passeeren, waarschuwde zijn ondercommandanten, dat zij in den rug konden worden aangevallen en meldde het doorbreken van den trein aan C.-Vak Schayck. Vervolgens week hij met zijn staf uit naar den commandopost van I-1-3 R.I., vanwaar hij zijn eigen commandopost opbelde, die tot zijn verwondering niet door Duitschers was bezet, doch waar hij beantwoord werd door den centralist, die op zijn post was gebleven en verklaarde geen Duitschers te hebben gezien. C.-I-3 R.I. begaf zich daarna weer naar zijn commandopost.

Vermoedelijk is een en ander slechts een nevenactie van een sterke officierspatrouille geweest, waarmede de tegenstander evenwel tijdelijk verwarring in de bevelvoering heeft gebracht. ¹⁾ Deze kleine onderneming heeft o.m. het gerucht doen ontstaan, dat C.-I-3 R.I. in handen van den vijand zou zijn gevallen, hetgeen zelfs tot C.-III L.K. is doorgedrongen.

Er werd trouwens meer verwarring gesticht. Toen C.-3-I-3 R.I. eenige minuten na de melding ²⁾ aan zijn bataljonscommandant dezen opnieuw telefonisch opriep, teneinde instructies te vragen, ontving hij geen gehoor; aangezien zijn cp. geheel open lag en niet ter verdediging was ingericht, terwijl een uitgezonden patrouille niet terugkeerde (deze was krijgsgevangen gemaakt, zooals later bleek), is Kapitein MURIS met zijn commandogroep uitgeweken naar een boschperceeltje ten Westen van zijn Commandopost. Hier bleek hem, dat het terrein rondom dit boschje in Deutsche handen was en dat de vijand op verschillende plaatsen mitrailleurs had opgesteld. Voorts stelde hij

¹⁾ Dat de onderneming dit doel had blijkt wel uit het feit, dat, volgens verklaring van een ooggetuige, een vliegtuig een lichtsignaal gegeven heeft boven cp. C.-I-3 R.I., blijkbaar met het doel, om de plaats hiervan aan de infanterie in den trein kenbaar te maken.

²⁾ Zie deze bladzijde; 2e zinsnede.

vast, dat een deel van de commandogroep van C.-I-3 R.I. krijgsgevangen was gemaakt.

De commandogroep van 3-I-3 R.I. is tot 19.00 u. in dit boschperceel gebleven en was daar afgesneden van alle andere Nederlandsche troepen. Er is niet gevochten, wel heeft Kapitein MURIS voortdurend patrouilles uitgezonden. Te 19.00 meldde een dezer patrouilles, dat de weg naar het Westen vrij was.

Veel ernstiger was de aanval, die het gros der uit den goederentrein ontladen Duitschers inzette van Pannenhuis in Nooidelijke richting. Zij bedreigden daarbij III-20 R.A. in rechterflank en rug. De afdeelingcommandant vernam dit van C.-I-III-20 R.A., die de beide treinen in Westelijke richting had zien passeeren en sedertdien een waakzaam oog voor het terrein in den rug had gehad. Deze Bt.C. vroeg machtiging tot vuuropening op ongeveer 250 man Duitsche troepen, die uit de richting van de spoorbaan in den rug der batterij oprukten.

Aanvankelijk werd met 1 stuk, later met de geheele batterij, gevraagd. De stukken moesten daartoe over 120° rechtsom worden gedraaid en stonden toen zoodanig geëchelonneerd, dat zij over elkander heen zouden moeten vuren, zoodat zij slechts achtereenvolgens konden vuren. Het vuur der batterij, met rechtstreeksche waarneming geleid uit de batterijpost, kon het verder oprukken der Duitschers niet beletten. Luitenant MULDER vroeg toen assistentie van de beide andere batterijen, die na eenigen tijd (het keert maken kostte nogal moeite) aan het vuur gingen deelnemen.

Een gevechtsbeeld uit den oorlog van 1870! Twaalf geëchelonneerd opgestelde stukken 8 staal, ongeveer 60 jaar oud, zonder schilden en slechts voorzien van granaten, schoten op dien stralenden Meimorgen, toen de oorlog nauwelijks was begonnen, op den tot op 400 meter genaderden tegenstander. Eigen infanterie was niet in de buurt en de kanonniërs, pas sedert 27 April uit de depôts te velde gezonden en vrijwel onbekend met hun kanonnen, moesten zich zelf redden. De Commandant der rechterbatterij (nu linkerbatterij geworden) nam de ligging van het vuur waar en corrigeerde dit.¹⁾

Bij de uitvoering van het vuur toonden de B.Cn. juist initiatief. De batterij-officier van de eerste batterij, opperwachtmeester-instructeur NIKKEL deed de geëchelonneerde stukken achtereenvolgens van opstelling veranderen, zoodat het front loodrecht op de nieuwe schootsrichting kwam te staan en zij dus gelijktijdig konden vuren.

Bij 2-III-20 R.A. bleek na het omzetten der stukken, dat 2 daarvan niet aan het vuur konden deelnemen, daar onderscheidenlijk een huis en een hoog bosch het vuren beletten. Luitenant KLOPPER zette, „met het oog op de directe bedreiging der afdeeling alle theorie op zijde en wees aan de beide andere stukcommandanten enkele markante punten als richtpunten aan. De afstand was 900 meter. Het vuur werd geregeld door C.-I-III-20 R.A. De eerste correctie was 30 0/00. Daarna zochten alle manschappen dekking en schoot 3-III-20 R.A. over hen heen op den vijand. Inmiddels werden de 2 stukken, die niet konden vuren, naar voren verplaatst.”

Ongeveer een uur, nadat de eerste batterij het vuur had geopend, week de inmiddels tot 400 meter genaderde vijand terug. De afdeeling gaf daarna

¹⁾ De juiste toestand bij de afdeeling blijkt uit bijlage II (overgenomen uit het gevechtsbericht van C.-III-20 R.A.)

nog een verontrustend vuur af en hernam daarna de oude opstellingen. Zij heeft dien dag niets meer van dezen tegenstander gemerkt.

De vuurdiscipline was zeer goed. Alleen de eerste batterij verschoot 158 brisantgranaten.

Dat het vuur goed heeft gelegen blijkt uit het feit, dat in het Pannenhuis talrijke Duitsche gewonden verpleegd zijn geworden; de boerderij werd n.l. na het gevecht bij Mill als hulpverbandplaats ingericht.

Het kranige initiatief van de afdeeling is vermoedelijk van beslissende beteekenis geweest; aangenomen mag worden, dat de hier optredende Duitsche afdeeling opdracht had om de Nederlandsche stelling West en Noord van Mill in den rug aan te vallen en te nemen.

Het is merkwaardig, dat uit het geheele verloop van het gevecht blijkt, dat de tegenstander tot in details op de hoogte was van de getroffen verdedigingsmaatregelen.

In dit verband moet worden opgemerkt, dat III-20 R.A. eerst op 7 Mei haar stellingen voor het eerst had ingenomen, zoodat de aanwezigheid van deze afdeeling vermoedelijk een zeer onaangename verrassing voor de Duitsche troepen is geweest.

Terloops zij nog vermeld, dat de keukenwagen van 1-I-6 R.I., op weg zijnde naar de opstelplaats van den bataljonskeukentrein, onderweg door de Duitschers was overvallen, waarbij de menagemeester en de koks werden gewond.

b. De actie in den rug van het stellinggedeelte tusschen de kazematten 526 en 531.

Gunstiger voor den vijand verliep zijn poging tusschen de kazematten 526 en 531. De tegenstanders waren door de diepe sloot langs de spoorbaan tot achter deze kazematten opgemarcheerd, stelden zich aldaar in die sloot in linie op en stortten zich in den looppas op de kazematten 526, 527, 528, 529, 530 en 531, die zonder slag of stoot door een aanval in den rug werden genomen. Daarna werd het stellinggedeelte, waarin de kazematten 525, 524, 523 en 522 zijn gelegen, opgerold. Volgens de verklaring van eenige bewoners ter plaatse geschiedde een en ander te ongeveer half acht en betrof het hier een 300-tal Duitsche soldaten, die o.m. het boschperceel Noord van de spoorbaan bij kp. 33 zouden hebben bezet.

Hoewel zulks niet met zekerheid kan worden gezegd, is het waarschijnlijk, dat deze 300 man dezelfde menschen zijn, wier aanval door III-20 R.A. is afgeslagen. Het feit van deze mislukking en het derailleen van den pantser-trein (zie later), kan oorzaak zijn geweest, dat de thans geïsoleerde Duitsche groep zich in bedoeld bosch heeft teruggetrokken en zich door het nemen der kazematten 526 t/m 531 in den rug heeft veilig gesteld.

Inmiddels wisten deelen van I-3 R.I. zich Noordelijk van de spoorbaan in de bedekte terreinen aldaar te handhaven (zie de kaart betreffende den toestand te 8.00).

Nadat het (zie blz. 88) op de spoorlijn opgestelde stuk 6 veld in handen van den vijand was gevallen, ondanks het moedige optreden van den kornet ALTING DU CLOUX, meldde deze zulks aan C.-MC.-I-3 R.I. op diens cp. Genoemde C. liet het bevel ter plaatse (1 zware mitrailleur en ± 40 man) over aan den kornet en begaf zich naar 2-I-3 R.I., waarbij de 3e sectie zware mitrailleurs onder den res. 2e luitenant C. VREUGDENHIL was ingedeeld. Hij droeg dezen luitenant op om de verdediging van zijn cp. te gaan versterken

en is vervolgens naar andere onderdeelen gegaan om verdere hulp te vragen, die hem evenwel (gelet op de zeer zwakke bezetting der stelling) niet kon worden verleend. ¹⁾

Lt. VREUGDENHIL heeft met 1e Luit. DE KRUIJF op 2 motorrijwielen een zware mitrailleur met affuit en een korporaal vervoerd naar cp.-Mc.-I-3 R.I. Op den mullen zandweg is een der motorrijwielen omgeslagen, waardoor de korporaal werd gewond en, zooals later bleek, de mitrailleur onherstelbaar werd beschadigd.

Toen de beide officieren te 7.00 bij den cp. kwamen, vonden zij daar den kornet ALTING DU CLOUX met zijn soldaten in volle actie tegen een veel sterkeren tegenstander. Hij was daar reeds meer dan een uur in gevecht en had al eenige gesneuvelden te betreuren. De vijand dekte zich uitmunten, weshalve hij door zijn mitrailleur het voorterrein (dat zeer bedekt is) in breedte en diepte onder vuur deed nemen.

Te 8.00 duurde de strijd van het tot 20 man geslonken groepje verdedigers nog onverflauwd voort.

c. De onderneming in de richting van den kunstweg Volkel—Mill nabij kp. 34.

De scheidingslijn tusschen I-3 R.I. en II-2 R.I. sneed den kunstweg. Nabij dien weg bevonden zich:

a. in kazematten 518 en 520 en in een aarden gevechtsofstelling allen Noord van den weg een sectie zware mitrailleurs van M.C.-I-3 R.I. (res. luit. LEENKNEGT);

b. Zuid van den kunstweg aan het kanaal een Sectie van 3-I-3 R.I. (res. luit. BLEEKER);

c. ongeveer een km meer Westwaarts in de stoplijn van II-2 R.I. en op den kunstweg de 1e sectie van de 2e batterij 6 veld (res. 2e luit. MONTAGNE).

Het was omstreeks 6 uur toen eerstgenoemde luitenant van een boerenjongen bericht ontving, dat zich bij de spoorlijn Uden—Mill Deutsche troepen bevonden, die zich in de richting van zijn opstellingen bewogen. Lt. LEENKNEGT schoof zijn karabijschutters als Noordelijke dekking in de boomgaarden ter plaatse vooruit.

Na eenigen tijd rukten Deutsche troepen van Noord naar Zuid op door loopgraven welke zich tusschen pl. 32 aan de spoorbaan en paal 34 aan den kunstweg bevonden. Zij vielen de sectie LEENKNEGT aan, waarvan deelen krijgsgevangen werden gemaakt. Bij een ontvluchttingspoging werd een soldaat gedood, doch de sectiecommandant ontkwam en deelde aan luit. MONTAGNE mede, dat zijn sectie in de pan was gehakt.

Laatstgenoemde officier is onverwijld naar zijn bataljonscommandant gegaan om de beschikking te vragen over eenige mitrailleurs. Deze werden hem toegevoerd, doch moesten uit de stelling van II-2 R.I. worden gehaald, hetgeen lang duurde. Het eindresultaat was, dat de Luit. MONTAGNE met twee zware en twee lichte mitrailleurs op zijn post terugkeerde en den toestand in zooverre gewijzigd vond, dat de voorhoede van 2 R.H.M. aldaar was aangekomen. Inmiddels was Luit. BLEEKER kordaat opgetreden.

Toen hij waarnam, hoe de Sectie van Luitenant LEENKNEGT werd over-

¹⁾ Uiteraard was het onjuist, dat deze kapitein troepen weghaalde bij onderdeelen, waarover hij geen bevelsbevoegdheid had.

vallen, wees hij een sergeant ¹⁾ en 10 man aan om den boomgaard in zijn rug van Duitschers te zuiveren terwijl hij zelf met een groep in de richting der Sectie LEENKNEGT oprukte en de Deutsche troepen aldaar zoodanig wist te bestoken, dat zij in de richting van de spoorbaan terugtrokken. Dit alles geschiedde onder mitrailleurvuur en artillerievuur ²⁾. Aan dezen aanval namen ook de menagemeester en 3 man keukenpersoneel deel, die met het morgeneten onderweg waren, doch de keukenwagen in den steek lieten en met hun vuurwapens te hulp snelden.

Vervolgens deelde Luit. BLEEKER de 8 overgebleven manschappen van de Sectie LEENKNEGT bij zijn Sectie in en hergroepeerde hij deze zoodanig, dat zoowel vuur in Oostelijke, als in Noordelijke richting kon worden gebracht. Bovendien nam hij het stuk 6 veld met bediening, dat ter plaatse aanwezig was, onder zijn commando.

Verbinding met onderdeelen van I-3 R.I. was niet meer te verkrijgen, waarom Luit. BLEEKER persoonlijk in het vak van 2 R.I. den C. van het Vak Schayck opbelde om hem verslag uit te brengen. Inmiddels trad een periode van rust in, hoewel het vuren der Deutsche troepen bleef aanhouden.

Vermelding verdient het flinke optreden van den dienstplichtigen soldaat S. VAN DAM, die met eenige kameraden in kazemat 522 door een Deutsche patrouille werd verrast. De bezetting moest naar buiten komen. VAN DAM maakte van een oogenblik van onattentheid der Duitschers gebruik om in de kazemat terug te springen en de deur te sluiten. Hij bleef er eenige uren in en liep daarbij van schietgat tot schietgat om te vuren. Later is hij heelhuids uit het stekelvarken gekomen, toen de huzaren van 2 R.H.M. hem ontzetten.

d. Beschouwingen over de eerste phase: de aanval in den rug.

Het meest waarschijnlijk is het, dat de Deutsche actie beoogde om zich door een aanval in den rug in het bezit te stellen van de stellingedeelten nabij:

- a. de kunstwegen van Mill naar Langenboom en Grave (aanval a);
- b. den spoorweg van Mill naar Uden (aanval b);
- c. den kunstweg van Mill naar Volkel (aanval c).

Door het fiksche optreden van III-20 R.A. en van de Sectie BLEEKER, was het eenige positieve succes van den vijand, dat hij het kanaalgedeelte tusschen de kazematten 523 t/m 531 in zijn bezit had. Daarnaast had hij evenwel bereikt, dat de aanval in den rug zeer sterk moest inwerken op het moreel van de in ijle liniën opgestelde zwakke verdedigers.

C.-III L.K., wien de doorbreking ter oore was gekomen, besefte volkomen in welke onaangename positie de verdedigers van Mill zich bevonden. Hij aarzde niet om 2 R.H.M. te 7.00 ter beschikking te stellen van den Territoriaal Bevelhebber om het front bij Mill door een tegenaanval te herstellen.

De Territoriale Bevelhebber had inmiddels maatregelen getroffen en gelastte te ongeveer 8.00, dat 4-17 G.B. te Heeze en een compagnie van het G.B.J. (Tilburg e.o.) onverwijld moesten worden ter beschikking gesteld van resp.

¹⁾ Deze onderofficier, de dpl. sergeant N. VERMEULEN, is hierbij met groote vlotheid en beslistheid opgetreden en heeft zijn manschappen door zijn voorbeeld bezielde.

²⁾ Zeer waarschijnlijk zijn dit artillerieprojectielen van III-20 R.A. geweest, toen deze afdeeling den rechtstreekschen Deutschen aanval-in-den-rug afwees. De opstelling der sectie Bleeker lag juist in de schootsrichting; ook wat het tijdstip betreft, is er overeenstemming. Het is vermoedelijk dit vuur geweest, dat de Duitschers — na de aanvallen van Lt. BLEEKER en sergeant VERMEULEN — tot keertmaken heeft bewogen.

de Cn. der vakken Erp en Schayck om tegenaanvallen in O. (resp. Z.) richting in te zetten.¹⁾

Voorts gelastte de T.B. de vernieling der spoorbruggen over de Z. Willemsvaart bij Helmond en Veghel, teneinde het doordringen van treinen over de Z. Willemsvaart te beletten.

Alvorens de resultaten dezer maatregelen nader te bezien, dient in de eerste gevechtsperiode nog aandacht te worden gewijd aan de verdere lotgevallen der beide Duitsche treinen.

e. De ontsporing van den pantsertrein.

Onmiddellijk na de ontlading der Duitsche infanterie, zijn de beide treinen opgestoomd tot de halte *Zeeland*, waar een wisselplaats is gelegen, die evenwel niet meer gebruikt wordt. De Duitschers hebben de sloten, waarmede de wissels waren vastgezet, stukgeslagen en hebben de beide treinen doen wisselen, zoodat de pantsertrein Oostelijk van den goederentrein kwam. De pantsertrein is vervolgens in Oostelijke richting weggestoomd, vermoedelijk met het doel versterkingen te halen; of de goederentrein zijn gepantserden voorganger is gevolgd, dan wel of hij Oostelijk van de halte *Zeeland* is achtergebleven, is niet bekend.

Inmiddels hadden de Nederlandsche troepen bij de kruising van spoorbaan en defensiekanaal niet stilgezeten: de beide aspergeversperringen op de spoorbaan waren, dank zij het uitstekend initiatief en het vlotte handelen der res. luitenants VAN EEKELLEN en VAN VELDEN, alsnog aangebracht, terwijl voorts een drietal dappere pioniers, de dienstplichtige soldaten C. VERSLUIS, H. TIT en R. J. SCHOLTEN een aantal reeds scherp gestelde landmijnen hadden opgegraven en onder de spoorrails gelegd. Een en ander geschiedde onder leiding van pionier C. VERSLUIS, welke moedige en plichtsgetrouwe soldaat op 22 Mei bij het opruimen van landmijnen in de omgeving van Breda het leven liet.

Toen de pantsertrein tusschen 5.15 en 5.30 den terugweg aanvaardde, werd de gestelde hindernis hem noodlottig; onder geweldig lawaai derailleerden alle wagens; zij tuimelden gedeeltelijk in het kanaal en gedeeltelijk aan den voet van den spoorweg, terwijl de enkele open wagens recht op bleven staan.²⁾

De rails werden over meerdere tientallen meters totaal vernield en in de meest fantastische vormen verbogen.

De spoorbaan was dus grondig versperd en een verder gebruik van de lijn was uitgesloten. Voorts was de terugtocht van den goederentrein afgesloten.

De toestand bij den ontspoorde pantsertrein was zeer eigenaardig, aangezien de zich nog in dien trein bevindende Duitsche troepen onverwijld een zeer hevig en uitmuntend gericht vuur openden, zoowel op de kazematten 532 en 533 (die dan ook in de naar de spoorbaan gekeerde zijden de sporen van talrijke treffers van mitrailleurkogels vertoonden) als op de in de eigenlijke stelling bij Ruïne Kapelhof en Westelijk daarvan opgestelde troepen. Deze konden, daar zij niet over mortieren of pag. beschikten, den tegenstander practisch geen verliezen toebrengen; deze evenwel kon, gedekt door de pantsering van den trein, rustig vuren. Inmiddels hebben de Nederlandsche troepen begrepen, dat zij den vijand wel konden beletten om den trein aan de Noordzijde te verlaten.

¹⁾ 4-17 G.B. is nimmer ter plaatse gekomen, de Comp. van het G.B.J. kwam 's avonds te Schayck en is ingezet in het vak van III-14 R.I.

²⁾ De landmijnen hebben *niet* gewerkt.

Al zeer spoedig hebben enkele Duitsche patrouilles, die aan den Zuidkant uit den trein zijn gekomen, de kazematten 532 en 533 met handgranaten genomen.

De troepen ter plaatse bestonden uit 1-I-3 R.I., waarvan 25 man op wacht waren te Haps, St. Hubert en Uden. De compagnie telde 11 lt. mitr., waarvan 7 in de 7 kazematten en 4 nabij ruïne Kapelhof en West daarvan waren opgesteld. Voorts bevond zich bij de ruïne Kapelhof een sectie zw. mitr. van den Adj. o.o. instructeur KLOP. Na het uitvallen der kazematten 531, 532 en 533 bleven derhalve aan het kanaal nog 4 lt. mitr. over op een front van 1 km.

Te ruïne Kapelhof bevonden zich de res. 1e luitenant VAN EEKELEN en de res. 2e luitenant VAN VELDEN; de C.C., res. 1e luitenant VAN TILBORG was in zijn cp., ver achterwaarts.

Panorama van Ruïne Kapelhof e.o., 100 m Oost van de plaats van den gederailleerden pantsertrein.

- a a* = opstellingen mitrailleurgroepen.
- b* = opstelling zware mitrailleur.
- c* = ruïne Kapelhof.
- d* = kazemat 534 aan het defensiekanaal.
- e* = brug over het defensiekanaal.

Te 6.00 kwam het bericht van den B.C. door, dat een aanval op de re. flank kon worden verwacht. Tegelijkertijd meldde een korporaal van 3-I-3 R.I., dat Duitsche troepen uit den goederentrein langs en Noord van de spoorbaan oprukten.

Lt. VAN EEKELEN heeft toen 2 van zijn 4 mitr. van front doen veranderen, zoodat 2 den pantsertrein bleven bevuren en de beide andere vuur in West. richting konden brengen. De sectie zw. mitr., die front Oost stond, veranderde eveneens van stelling, teneinde vuur in West. richting te kunnen brengen.¹⁾ Later heeft de sectie de aanvankelijke opstellingen weer ingenomen.

Behoudens het vuurgevecht met de bezetting van den pantsertrein, brak evenwel een periode rust aan. Van een aanval uit West. richting werd nog niets bemerkt, daar de tegenstanders zich eerst in het bezit gingen stellen van de kazematten 523 t/m 531 en blijkbaar eerst moesten afrekenen met het groepje van Kornet ALTING DU CLOUX.

¹⁾ Commandant van deze sectie was de adjudant-onderofficier-instructeur C. KLOP, die zich gedurende het geheele gevecht heeft onderscheiden door hooge plichtsopvatting en doorzettingsvermogen.

Toen deed zich dus het merkwaardige feit voor, dat de kazematten 523 t/m 533 in Duitsche, doch 534, 535, enz. in Nederlandsche handen waren. Deze situatie is ongeveer 10 uur lang bestendig gebleven, hetgeen pleit voor de kwaliteiten van onze troepen aldaar.

De toestand te ongeveer 8.00 is weergegeven op bijlage V. De nummers der in handen der Duitsche troepen gevallen kazematten zijn dubbel onderstreept. 3-I-3 R.I. was — op de Sectie BLEEKER na — krijgsgevangen gemaakt of uitgeschakeld.

Noord van de spoorbaan was in front van de stelling nog niets gebeurd. Slechts waren enkele laagvliegende verkenningsvliegtuigen den toestand komen opnemen.

C.-I-6 R.I. had een officierspatrouille gezonden naar C.-I-3 R.I., teneinde verband op te nemen en inlichtingen te verzamelen betreffende den toestand.

Aan de Maas was Oeffelt in Duitsche handen; bij Mook en St. Agatha zette de vijand den aanval, voorloopig zonder succes voort; te Haps werd gevochten tusschen den staf van II-26 R.I. en de tot aldaar over de brug bij Gennep opgerukte Duitsche troepen.

5. De tegenaanval van 2 R.H.M.¹⁾ tot ongeveer 18.00

C.-2 R.H.M. ontving te ongeveer 5.15 te 's-Hertogenbosch van den Chef van den Staf van het III Legerkorps de telefonische mededeeling, dat de vijand door gebruik te maken van een pantsertrein de opstelling bij Mill had verbroken, den commandopost van een bataljonscommandant had overrompeld en dien commandant had gevangen genomen. ²⁾ Hij kreeg tegelijkertijd opdracht om den vijand terug te werpen, zoodat de oude opstelling West van Mill weer zou worden hersteld. C.-2 R.H.M. moest zich onder de bevelen stellen van den Territoriaal Bevelhebber in Noord-Brabant (C.-Peeldivisie).

Het regiment marcheerde te ongeveer 7.00 af langs de Zuid-Willemsvaart tot Veghel en vandaar over Uden en Volkel naar Mill. De commandant heeft geen verband opgenomen met den commandant van de Groep Schayck, noch met eenigen anderen Commandant bij Mill en marcheerde aldus geheel in het onzeker naar het slagveld.

Het regiment marcheerde met 1 eskadron, 2 zware mitrailleurs en 2 stukken pag. als voorhoede. Deze bereikte te 8.30 den driesprong bij paal 30,5 aan den kunstweg Volkel—Mill; het voorste echelon bevond zich toen bij pl. 33, waar de sectie 6 veld van 2 batt. 6 veld (luitenant MONTAGNE) nog in de gevechtsopstellingen stond.

Bij paal 30,5 meldde zich bij C.-2 R.H.M. de reserve-luitenant LEENKNEGT van I-6 R.I., die de overvalling bij pl. 34 aan den kunstweg had medegemaakt en die — mede blijkens zijn berichten aan Luit. MONTAGNE — in een overspannen toestand verkeerde. De indruk valt niet weg te nemen, dat C.-2 R.H.M. aan de mededeelingen van dezen officier een te groote waarde heeft toegekend, en zijn maatregelen te zeer heeft gebaseerd op den Duitschen aanval, die ondernomen was tegen de opstellingen bij de kazematten 518 en 520.

C.-2 R.H.M. heeft vervolgens bevelen gegeven voor een aanval:

a. met het 2e escadron + 1 sectie zw. mitr. en 1 sectie pag. à cheval

¹⁾ Zie voor de samenstelling van het regiment bijlage III

²⁾ Zooals reeds eerder werd vermeld was dit laatste onjuist.

van de spoorbaan, (1 peloton 100 meter Z., 1 peloton 100 meter N. van de spoorbaan, 1 peloton volgend op 300 meter);

b. met het 1e escadron (min 1 peloton), 1 sectie zw. mitr. en 1 stuk pag. Zuid van 2e escadron (4 groepen, met 500 meter tusschenruimte vóór, 2 groepen en sectie zw. mitr. als ondersteuning, stuk pag. langs den kunstweg),

c. met 1 peloton van 1e escadron (Lt. PETERSE) en personeel sectie mortieren als reg. reserve langs de spoorbaan.

Een aantal lijnen was opgegeven voor het opnemen van het verband.

De aanval ging in den namiddag voorwaarts, doch vorderde over het open terrein slechts langzaam. Eerst te 15.30 werd een lijn bereikt van paal 34,7 aan den kunstweg naar het Noorden (ongeveer 300 meter West van den tak van het defensiekanaal, waaraan de kazematten 523 t/m 526 zijn gelegen) tot ongeveer bij paal 32 aan de spoorbaan.

Hier liep de aanval vast, omdat de escadrons tegenover de prikkeldraadversperringen en mijnevelden der eigen stelling stonden, terwijl voorts bij de spoorbaan elk voorwaarts gaan over het volkomen open terrein werd belet door drie vijandelijke mitrailleurs en een stuk pag., opgesteld nabij pl. 32,5 aan de spoorbaan.

C.-2e escadron wilde het front door het ondersteuningspeloton in het Noorden doen verlengen, doch dit peloton rukte langs de spoorbaan op en verdichtte het front, in stede van dit te verlengen.

De beide escadrons bleven voorloopig in de aangegeven lijn (pl. 34,7 kunstweg tot pl. 32 spoorlijn) liggen.

C.-2 R.H.M. heeft — teneinde de voorwaartsche beweging te kunnen hervatten — opdracht gegeven aan den Commandant der Regimentsreserve (peloton onder res. 1e Luit. PETERSE), zich bevindende te Halte Zeeland, om te marcheeren van die Halte in Noordelijke richting naar Spie vandaar in Oostelijke richting naar de driesprong (in vt 39-6) en vandaar uit een aanval te doen in 's vijands flank en rug. Later zal het resultaat van dezen aanval nader worden besproken.

Vermelding verdient nog, dat de Oost van de Halte Zeeland heen en weer rijdende Deutsche goederentrein reeds in den loop van den morgen op last van C.-2 R.H.M. tot stilstand was gebracht door vuur van pag. geschut en zware mitrailleurs. Ook de sectie van de 2e batterij 6 veld (Lt. MONTAGNE) heeft aan dit vuur (1800 meter afstand) deelgenomen en zond drie voltreffers door de locomotief.

Later op den dag hebben patrouilles den trein in brand gestoken.

Nog op denzelfden dag werd bij het A.H.K. bericht ontvangen, dat in den trein groote hoeveelheden Nederlandsche uniformen waren gevonden. Uit de officieele gevechtsberichten is later gebleken, dat het hier betrof enkele jassen, pantalons, overjassen, eenige scherpe patronen no. 1 (voor geweer), een helm, gasmaskers, pistolen en een zakboekje ten name van korporaal POL. Deze laatste korporaal was te Oeffelt krijgsgevangen gemaakt. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid moet worden aangenomen, dat bedoelde kleding- en uitrustingsstukken afkomstig zijn uit de barak der infanterie en der polietroepen bij de brug te Oeffelt en dat ze als krijgsbuit zijn meegenomen.

6. Beschouwingen over den aanval van 2 R.H.M. tot 18.00.

Daar de commandant zich gebonden heeft aan een aanvalsrichting Volkel—Mill en onverwijd tot Volkel is opgerukt, deden de gevolgen van de onzekerheid

zich in den morgen geducht gevoelen. De tijd tusschen 9 uur en 12 uur is verloren gegaan met een hergroepering van het voorhoede-eskadron, dat te 9.55 opdracht kreeg om 1 peloton + 1 stuk pag. te verplaatsen naar paal 29 aan de spoorlijn Uden—Mill. Nog te 11.30 werd aan den C. van het 2e escadron opdracht gegeven om 3 pelotons aan te wijzen voor afsluiting van de bruggen over de Leygraaf (Z.W. van Uden) in de lijn Duifhuis—pl. 29 kunstweg Uden—Veghel—Dinksche Veld. Gedurende de uitvoering werd dit bevel herroepen. Op deze wijze gingen drie kostbare uren verloren vóór de eigenlijke aanval werd ingezet.

Het gekozen aanvalsterrein was volkomen open en was als zoodanig dan ook tegen een met mitrailleurs bewapenden en goed-geoeffenden tegenstander ongeschikt. Voorts werden de 5 pelotons over een frontbreedte van 2 kilometer uiteengerekt, zoodat nergens stootkracht voor een handgemeen aanwezig was. Tenslotte moest de aanval, alvorens het defensiekanaal te bereiken doodloopen op de Westwaarts daarvan gelegen eigen mijnevelden en prikkeldraadhindernissen.

Een opmarsch van 2 R.H.M. door het bedekte terrein over Zeeland—Lagepeel en Langenboom tot achter de opstellingen van den linkervleugel van 3-I-3 R.I. zou een gereedstelling hebben mogelijk gemaakt achter eigen troepen, die met III-20 R.A. een vuurbasis zouden hebben kunnen vormen. Een forsche aanval in Zuidelijke richting met bijeengehouden krachten zou zeer vermoedelijk verrassend zijn losgekomen en succes hebben gehad, aangezien personeele en materieele overmacht aanwezig was. Het nog nader te beschrijven succes van het peloton PETERSE zal aantoonen, dat deze gedachtengang geenszins optimistisch is. Voorts zou de pantser trein door pag. kunnen zijn beschoten.

Ook de Commandant der Peeldivisie (Territoriale Bevelhebber in Noordbrabant) heeft zeer juist ingezien, dat de aanval van 2 R.H.M. ten Noorden en niet ten Zuiden van de spoorlijn moest geschieden en heeft deze meening door een verbindingsofficier (kapitein DOMMISSE) aan C.-2 R.H.M. doen kennen.

7. De gebeurtenissen bij I-3 R.I. en I-6 R.I. tot 18.00.

a. Bij I-6 R.I.

De morgen verliep hier rustig. Alle C.Cn. meldden te 8.00, dat hun manschappen zeer kalm en vastberaden waren. De aalmoezenier was langs de stellingen gegaan en had absolutie verleend.

Enkele laagvliegende vliegtuigen verschenen nu en dan boven de stelling, doch wierpen geen bommen en vuurden ook niet.

Het vernielen van de jukken der afgebroken houten bruggen over het defensiekanaal, wat met springmiddelen moest geschieden, kon niet meer plaats vinden; zulks was langs het geheele kanaal, behoudens bij één brug, het geval. Aangezien de brugliggers en brugdekken *niet* waren weggevoerd, is het later den vijand zeer gemakkelijk gevallen om de bruggen weer te herstellen. De gave jukken maakten het mogelijk om op zeer eenvoudige wijze een voetbrugje over het kanaal te maken.

Te ongeveer 12.00 was bekend, dat deelen van de Maaslinie waren gevallen.

Inmiddels waren posten en wachten uit het voorterrein teruggenomen en kwamen kleine afdeelingen van II-26 R.I., dat van Mook tot en met Oeffelt aan de Maas had gevochten, binnen de stelling.

De burgerbevolking van Mill en Bruggen was 's morgens geëvacueerd naar Wanroy, resp. Zeeland. Bruggen werd te 11.00 ontruimd, hetgeen juist op tijd was.

In den loop van den morgen bracht de autotrein aanvulling van munitie en van de zoozeer noodige handgranaten.

C.-3.-I-6 R.I. ontving tegen 13.00 van een uitkijkpost bericht, dat beweging in het voorterrein werd waargenomen en dat de vijand naderde. Volgens verklaringen van achtergebleven inwoners zijn inderdaad de eerste Duitsche troepen te omstreeks 13.00 voor de stelling gekomen, en wel over het kasteel van Tongelaer bij het noordelijke einde van het defensiekanaal en bij Bruggen, alsmede over de wegen van Beers en Haps naar Mill bij dit dorp. Over den kunstweg Beers—Mill bereikte een zwakke afdeeling, vermoedelijk een spitscompagnie te ongeveer 13.00 den Noordoostelijken uitgang van Mill.

In den namiddag bracht de tegenstander te ongeveer 16.00 de gevechtsaanraking tot stand door vooruitgeschoven afdeelingen tegenover de kazematten 33/tm 38 en met een zwakkere afdeeling nabij Bruggen. Onze lichte mitrailleurs uit de kazematten en de meer achterwaarts opgestelde zware mitrailleurs beantwoordden het vuur.

Bovendien verschenen telkens verkennende, laag vliegende vliegtuigen boven de stelling en werd vuur van een zware mitrailleur ontvangen, die boven op den hoogen kerktoren van Mill was opgesteld. Deze mitrailleur, die ook bij andere onderdeelen door zijn vuur zeer hinderlijk was, moest het zwijgen worden opgelegd, hetgeen door een stuk 6 veld, ingedeeld bij 2-I-6 R.I., is geschied. De kerktoren draagt nog de lidteekens van deze merkwaardige beschieting (28 schoten, waarvan 23 treffers)¹⁾.

Inmiddels werden de vijandelijke vliegtuigen in den namiddag agressiever. Zij beschoten Cp.-C.-I-6 R.I., de keukenwagens van dat bataljon en verschillende opstellingen met mitrailleurs.

Desondanks was de toestand te 17.00 bij I-6 R.I. nog dusdanig gunstig, dat aan den troep warm eten kon worden verstrekt, dat door etenbrengers tot in de kazematten van het defensiekanaal werd gebracht. Ook de aflossingen der piketten in de kazematten kon normaal geschieden.

Te 18.00 was de stelling van I-6 R.I. dus vast in onze handen, terwijl in front zwakke vijandelijke afdeelingen optraden.

Een valsch gerucht, dat te 17.00 op den Cp. van C.-I-6 R.I. binnenkwam, vermeldde, dat vijandelijke patrouilles tot nabij dien Cp. waren doorgedrongen. De centralist vernielde — zulks vernemende — zijn centrale, opdat deze niet in handen des vijands zou vallen. Daarmede waren in een slag alle verbindingen met C.-Vak Schayck en met alle C.Cn. verbroken.

b. Bij I-3 R.I.

Hier woedde de strijd in de morgenuren het hevigst bij I-I-3 R.I. en wel in de omgeving der Ruïne Kapelhof. Te 10.00 keerden de manschappen, die te Haps en te St. Hubert op wacht hadden gestaan, bij de compagnie terug. Even daarna, te 10.15, werd vuur ontvangen uit Westelijke richting, dat onmiddellijk door de 2 verplaatste mitrailleurs werd beantwoord. Een poging van de uit Westelijke richting oprukkende Duitschers om seinverbinding tot stand te brengen met hun landgenooten in den pantsertrein, werd overwijd kracht-

¹⁾ C.-2-I-6 R.I. heeft ook aan C.-III-20 R.A. verzocht om het vuur op den toren van Mill te openen. Deze opdracht is niet uitgevoerd, hetgeen — gelet op gevechtsafstand en waarneming — juist schijnt te zijn.

dadig verijdelde door het neerschieten van eenige militairen, die op het dak van een huis waren geklommen en van anderen, die den moed hadden om — voorzien van seinvlaggen — zich boven de beschermende wanden van den trein te verheffen.

Veel élan zat er in den nieuwen aanval der Duitsche troepen niet; het vuurgevecht duurde inmiddels onverflauwd tot 12.00 voort. Het gemis aan zware wapens werd danig gevoeld, daar de mitrailleurpatronen afketsten tegen de gepantserde treinwagens. Toen dan ook C.-1-I-3 R.I. in den loop van den morgen bij de Ruïne Kapelhof den toestand kwam opnemen, besloot hij aan C.-1-3 R.I. te vragen om den trein door III-20 R.A. te doen onder vuur nemen.

Omstreeks 12.00 werd de toestand veel ongunstiger, omdat een nieuwe vijandelijke groep uit Mill den aanval uit Oost. richting inzette tegen het kanaalvak v. kazemat 536 tot kazemat 545. Hierdoor werd ook 2-I-3 R.I. in het gevecht betrokken.

De groep bij cp.-M.C.-I-3 R.I. heeft den strijd tot 10.30 weten vol te houden. Luitenant VREUGDENHIL geeft over het gebeurde het volgende relaas:

„Bij mijn aankomst (te 7.00) was de bezetting van pl.m. 20 man met als bewapening 1 zw.mitr. volop in gevecht onder commando van kornet ALTING DU CLOUX. Deze kornet heeft zich zeer dapper gedragen en heeft getoond een onverschrokken kerel te zijn. Nadat de affuit aangekomen was kwam ons wapen direct in stelling, hoofdschootsrichting spoorbaan ter afsluiting van den weg. En toen de groote teleurstelling, het wapen werkte niet, beschadigd door den val (dooswand klemde slotdeelen). Persoonlijk heb ik de menschen op hun plaats gebracht, want het vechten in de loopgraven zelf was onmogelijk, gezien het begroeide terrein. Tegen een onzichtbaren vijand vechten is iets hopeloos. Ik plaatste hen met tusschenruimte in wijden kring in het hooger gelegen boschgedeelte, ieder zoo goed mogelijk gedekt achter heuveltjes, boompjes enz. Patrouilles van 2 man naar links, naar rechts, naar voren en naar achteren uitgestuurd kwamen terug met het bericht, dat Duitsche troepen met zware bewapening (later bleken dit mijnenwerpers en pag. geschut te zijn) ons omsingelden. Daar teruggaan onmogelijk bleek, werd besloten zoo taai mogelijk tegenstand te bieden. De eerste uitkijkpost in de boom werd reeds spoedig naar beneden geschoten. De tweede die naar beneden geschoten werd was sergeant AMPT, die zich vrijwillig had aangeboden en vader was van een huisgezin (bovengenoemde had een beenschot). VAN GORKUM, de mitrailleur-schutter werd achter het wapen weggeschoten met een schot onder den helm. Nieuwe schutter er achter. Ik sprong van den eenen naar den anderen en sprak hen zoo veel mogelijk moed in, want het vechten tegen een onzichtbaren vijand demoraliseerde hen. Een man lag plat op den grond: „opstaan man”. Geen beweging. Draaide hem om: JASPERS. Dood. Ik trachtte te telefoneeren met den B.C. en kreeg verbinding met posthouder Langenboom, daarna met posthouder Wanroij. Ik vroeg om steun, eveneens om medische hulp. Twee van ons waren reeds gewond. Verbinding werd botweg afgebroken. Op den weg stond een legerauto van ons, waarin tevoren de dpl. BERKOUWER, die van mij de opdracht gekregen had munitie en versterking te halen, gewond was: Hoofdwond en vingerwond. Daarna heb ik hetzelfde bevel aan een verbindingsman van Staf I-3 R.I. gegeven, die tevens chauffeeren kende. Hij startte. Een vuurstoot. De motor sloeg af en haastig zocht de man dekking in het boschje links van hem.

Een doffe knal. De Duitschers begonnen met handgranaten te gooien. Onze

mannen werden in de loopgraaf teruggedreven en werden daar zoo goed en zoo kwaad als het ging weer georganiseerd met tusschenruimte. Weer een doffe knal, een handgranaat ontplofte in mijn nabijheid en door de luchtverplaatsing werd ik tegen den grond gegooid. Door dit gebeuren en opkropping van de zenuwen verloor ik het bewustzijn en kwam weer bij, toen boven mijn hoofd het bosch brandde. Het vuur deed de overgebleven munitie ontploffen. Een brandbom had dit veroorzaakt. Het was toen pl.m. 11.00. Ik probeerde door de loopgraaf weg te sluipen, maar op een hoek van de loopgraaf stond een Oberleutnant: „Hände hoch". Alleen mijn pistool behoefde ik af te geven. Mijn klewang bleef mijn eigendom waartoe mij een schriftelijke vergunning werd gegeven door een Duitsch B.C. geteekend. Dit gold voor de geheele bezetting. Vier uur lang hebben wij kans gezien Duitschers ter sterkte van een compagnie met meerdere mijnenwerpers en twee stukken pag. tegen te houden."

Kornet ALTING DU CLOUX meldt, dat de mitrailleur te 10.30 ophield met vuren. De mitrailleurkar was stuk geschoten. Niemand kon meer bij den mitrailleur komen, waar reeds 2 schutters waren gedood. Zelf probeerde hij den mitrailleur te bereiken, doch het bleek onmogelijk. Te 10.45 werd hij met zijn manschappen gevangen genomen ¹⁾.

Bij 2-I-3 R.I. had kapitein LUIJKINGA al 's morgens vroeg een commando-post betrokken nabij het kanaal, omdat zijn eigenlijke cp. naar zijn meening te ver achterwaarts was gelegen. Dit zeer juiste initiatief verdient bijzondere vermelding.

C.-2-I-3 R.I. zag dus zelf de treinen passeeren, en zag te 5.15 het detaillement van den pantserrein. Hij liet zijn kazematbezettingen intact, doch liet een deel der Zuidelijkste sectie 90° van front veranderen, zoodat hij tegen een aanval in zijn Zuidelijke flank was gedekt.

Voorts nam C.-2-I-3 R.I. eenige malen verband op met luitenant VAN EEKELEN te Ruïne Kapelhof.

In den vroegen morgen is de versperring bij het snijpunt van het kanaal met den kunstweg Mill—Langenboom gesloten door het volgieten met beton van eenige putringen.

Het scherp stellen der landmijnen Zuid van dien kunstweg was — tengevolge van het vuur uit den pantserrein — onmogelijk.

In de omgeving der kazematten 537 en 538 is eenige hinder ondervonden van het vuur van III-20 R.A. bij het inschieten, dat zeer vroeg heeft plaats gevonden.

De aanval uit Mill op de kanaalstelling tusschen de kazematten 536 en 545 werd krachtig ingezet en gedurende den geheelen middag doorgevoerd met pag., mitrailleurs en geweren. De beschadiging van deze kazematten getuigt van de intensiteit van dit vuur, dat op korten afstand is afgegeven. Het heeft — wisselend in sterkte — tot aan het vallen van de duisternis voortgeduurd, waarbij meerdere stekelvarkens door pag. voltreffers op de schietgatramen en -blinden zijn doorboord. Desondanks heeft de kanaallinie het gehouden en is de tegenstander niet tot den infanterieaanval overgegaan. Integendeel,

¹⁾ De verklaring, waarbij aan Lt. VREUGDENHIL, als blijk van den dapperen weerstand van zijn troep werd vergund de klewang te behouden, luidt: „Auf Grunde seines tapferen Verhaltens wurde dem Leutnant der Holländischen Armee Vreugdenhil der Säbel überlassen."

een krijgsgevangen Nederlandsche officier, die op den cp. van een Duitsch bataljonscommandant vertoefde, heeft in den namiddag het bevel hooren uitgeven, om de aanvallende troepen op Mill terug te nemen.¹⁾

De positie van de aan drie zijden belaagde kleine groep verdedigers van de Ruine Kapelhof werd intusschen zeer onaangenaam, toen zij van 16.00 tot 18.00 werden beschoten met mortieren.

Het kan niet met zekerheid worden vastgesteld, vanwaar dit vuur is gekomen, doch het lag zeer juist; vermoedelijk was het afkomstig van de Deutsche compagnie, die den weerstand bij cp.-M.C.-I-3 R.I. had overwonnen en die nu verder in O. richting oprukte.

Te 17.00 heeft res. 2e Luitenant VAN VELDEN bij een patrouillegang in Westelijke richting vastgesteld, dat Deutsche troepen in een verbindingsloopgraaf tot vlak bij zijn opstellingen waren genaderd. De aanvallers werden met handgranaten bestookt, doch vuurden terug.

Omstreeks 18.00 begon het kreupelhout te branden en werd door het mortiervuur de positie onhoudbaar. Een mitrailleurnest was door een voltreffer vernietigd. De beide luitenants besloten met hun troep te trachten in de richting de Meeren uit te wijken. Met een sprong werd de stelling onder vijandelijk mitr.vuur te 18.45 verlaten, nadat de aan haar lot overgelaten dappere bezetting dus gedurende 13½ uur aan 's vijands vuur het hoofd had geboden.

2-I-3 R.I. handhaafde zich nog steeds in haar opstellingen,²⁾ evenals de zware mitrailleur van adj. o.o. KLAP, die door de Luitenants v. EEKELEN en v. D. VELDEN niet meer kon worden bereikt.

Bij 3-I-3 R.I. was inmiddels het volgende voorgevallen. De Sectie BLEEKER had den geheelen dag standgehouden. Luit. MONTAGNE van 2 Bt. 6 Veld had de door C.-II-2 R.I. ter beschikking gestelde mitrailleurs opgesteld front Noord, in aansluiting met de Sectie BLEEKER; Luit. BLEEKER hergroepeerde zijn afdeeling (3 mitr.groepen, 2 zw. mitrailleurs en 1 kanon van 6 Veld) opnieuw op zeer oordeelkundige wijze, toen 2 R.H.M. zijn opstelling naderde en stelde zich onder de bevelen van Ritmeester SCHEFFER, wiens aanval in Oostelijke richting hij door vuur van zijn zware mitrailleurs steunde.

Het keukenpersoneel zorgde intusschen voor warm eten!

De aanvallen van het eskadron SCHEFFER en de sectie BLEEKER verliepen gunstig, tot het luchtbombardement ook hier de situatie veranderde. Vooruitgeschoven afdeelingen van het escadron bereikten het kanaalvak bij de kazematten 523, 524 en 525 en vonden deze door de Duitschers verlaten. Een patrouille, die op den kunstweg Volkel—Mill voorwaarts ging tot ter hoogte van kazemat 523, ontving vuur uit een ongeveer 300 meter meer Oostwaarts gelegen boerderij.

c. Bij III-20 R.A.

Bij de afdeeling artillerie werden, na den aanval der Deutsche infanterie, patrouilles vrijwilligers uitgezonden om het terrein te zuiveren; de hulpverbandplaats werd verplaatst naar Langenboom (bij die van I-6 R.I.), terwijl de bevolking ter plaatse werd aangeraden om te vertrekken. Deze maatregel heeft vermoedelijk vele inwoners het leven gered, aangezien de boerderijen

¹⁾ Te omstreeks 17.00 is de Deutsche infanterie teruggegaan. Wellicht is dit m. h. o. op het komende luchtbombardement geschied.

²⁾ De kazematten aan het kanaal, waren, nadat de mitrailleurs waren vernield, ontruimd. Voor 4 kazematten geschiedde zulks te ± 15.00.

langs den weg Langenboom—Mill later alle in puin zijn geschoten door de Duitsche artillerie.

Na 9.00 verschenen voortdurend laagvliegende vijandelijke vliegers bij de batterijen en den afdeelingspost. Aangezien afweermiddelen volkomen ontbraken werden de vliegers steeds driester en openden mitrailleurvuur op elk doel, dat zichtbaar werd. Aanvankelijk schoten de kanonniërs met karabijnen op de gevaarlijke vogels, doch de afdeelingcommandant — begrijpende dat alleen maskeering de batterijen kon redden — verbood zulks en liet ook het vuren der batterijen stopzetten, als zich vliegtuigen vertoonden. Het verloop der gebeurtenissen geeft recht om te mogen aannemen, dat de juiste stelling der afdeeling aan den vijand onbekend is gebleven; zowel het luchtbombardement op 10 Mei, als de artilleriebeschieting op 11 Mei waren veel eerder gericht op de niet-meer-bezette opstellingen der artillerieafdeeling van de VIe Divisie (die blijkbaar zeer goed bekend was), als op de werkelijk aanwezige afdeeling, wier bestaan den tegenstander blijkbaar onbekend was.

Voor den zoo actieven afdeelingcommandant was het een tegenvaller, dat reeds in de vroege morgenuren geen verbinding meer kon worden verkregen met zijn vuurregelingsofficier te Ruïne Kapelhof, daar de uitgelegde telefoonverbinding defect was geraakt (doorgesneden door Duitsche patrouilles?) De vuurregelingsofficier is te 9.00 teruggegaan om zich bij zijn Afd.C. te melden, doch is eerst veel later aldaar aangekomen.

In den loop van den dag werden nog enkele vuren afgegeven op verzoek van de infanterie; zoo werd o.m. op last van den Vakcommandant en op verzoek van I-3 R.I. vuur gebracht op den ontspoorde pantser trein.¹⁾

Het blijkt niet mogelijk om verder te reconstrueeren, waarop nog meer vuur is gebracht; volgens getuigenis van een inwoner zijn de batterijen evenwel nog al in actie geweest. Zelfs zijn kanonniërs water gaan halen om de kanonnen af te koelen.

De afdeelingcommandant, wiens administrateur in het dorp Zeeland was, heeft enkele keeren getracht door diens tusschenkomst verbinding te verkrijgen met andere commandanten en in het bijzonder met zijn chef, den Commandant van het vak Schayck. Die pogingen faalden evenwel in den laten namiddag. Van C.-Vak Schayck heeft de afdeelingcommandant — afgezien van het vorenstaande — geen vuurodrachten ontvangen.

De toestand te ongeveer 18.00 is neergelegd in bijlage VI; zooals uit deze schets blijkt, was de toestand toen nog niet onrustbarend. Tevens spreekt duidelijk, dat de aanvalsrichting van 2 R.H.M., niet juist was geweest.

8. De gebeurtenissen van omstreeks 18.00 tot het aanbreken van den dag

Te ongeveer 17.00 kwamen sterke Duitsche troepen zowel bij het Kasteel van Tongelaar, als te Mill aan. Op grond van mededeelingen, na den oorlog van Duitsche zijde ontvangen, alsmede van gegevens van achtergebleven inwoners, mag — mede gelet op de Duitsche tactiek bij den aanval en op de gegevens, geput uit de gevechten aan de Maas bij Mook, Cuyk en Oeffelt — wel als vaststaand worden aangenomen, dat voor den aanval te Mill e.o. een Duitsche infanteriedivisie was bestemd. Vermoedelijk zijn te 17.00 zowel te

¹⁾ Van de uitwerking van dit vuur, dat bestond uit brisantgranaten zonder slagkwikpijpjes, is niets bekend. Adj. O. O. Klap heeft het vuur zien vallen. Zie ook Bijlage VIII.

Tongelaar, als te Mill gevechtsgroepen, elk ter sterkte van een versterkt infanterieregiment verschenen. Te Mill heeft in den nacht von 10 op 11 Mei een Duitsch generaal vertoefd.

Er was de Deutsche legerleiding blijkbaar alles aan gelegen om de stelling bij Mill nog op 10 Mei in handen te krijgen. Dit kan ook worden afgeleid uit het feit, dat reeds Zaterdagmorgen een ononderbroken doormarsch van Deutsche troepen begon, die eerst Maandagavond eindigde.

Ondanks het late middaguur werd daarom de aanval in front krachtig aangepakt, terwijl voorts een aantal vliegtuigen werd ingezet, dat de stelling gedurende een uur (van ongeveer 18.00 tot ongeveer 19.00) zeer krachtig bombardeerde.¹⁾

Deze Stuka- (duikbommenwerper-) aanval heeft het geheele front van I-6 R.I., van I-3 R.I., van III-20 R.A. en van 2 R.H.M., alsmede een deel van III-14 R.I. getroffen. Hij heeft op onze soldaten op den eersten oorlogsdag, nadat zij bijna 24 uur in touw waren, een zeer diepen indruk gemaakt en het moreel van verschillende groepjes soldaten volkomen gebroken. Bij de beoordeeling van dit feit mag niet uit het oog worden verloren, dat de aanval in den rug al gedurende 12 uren zijn enerverenden invloed op de Nederlandsche troepen had doen inwerken, terwijl voorts de strijd werd gevoerd door vrijwel zelfstandig optredende kleine groepjes soldaten. Een den oorlog kennende Deutsche hoofdofficier heeft in een gesprek met schrijver dezes nadrukkelijk betoogd, dat de ervaring in alle landen, waar in dezen oorlog is gevochten, heeft uitgewezen, dat de eerste Stuka-aanval, die een troep ondergaat, het moreel kapot maakt.

Het is verheugend, dat dit inmiddels bij Mill lang niet overal het geval is geweest. Terwijl sommige groepjes terugvloeiden, waren er talrijke afdelingen, die stand hebben gehouden, tot het tweede kritieke oogenblik naderde: het aanbreken van den nacht; een nieuwe vijand, de duisternis, deed toen een aanval op het moreel van onze soldaten. In Bijlage IV spreken officieren en onderofficieren, die het gevecht bij Mill hebben meegemaakt over hun ervaringen tijdens en na het luchtbombardement en gedurende den nacht. Zij, die oordeelen willen, raden wij aan deze getuigenissen eerst ernstig te lezen en te herlezen.

Tengevolge van het luchtbombardement zijn verschillende boerderijen, vooral in het dorpje Bruggen, in brand geraakt. Aan de stellingen is door de bommen geen beteekenende schade aangebracht; de diepe schuilplaatsen gaven een goede bescherming, zoodat geen verliezen zijn geleden.

In deze kritieke uren was inmiddels door den Territorialen Bevelhebber het belangrijke besluit genomen om de Peel-Raamstelling te ontruimen en terug te gaan tot achter de Z.-Willemsvaart, waar opnieuw weerstand zou moeten worden geboden.

De beweegredenen hiertoe zullen in deze studie buiten beschouwing blijven, daar zij buiten het kader van de hier gegeven beschrijving vallen. Het bevel is door den Territorialen Bevelhebber onder meer gezonden aan C.-2 R.H.M.

¹⁾ Eenige weken na de voltooiing van deze studie verscheen in het *Militär Wochenblatt* van 22 Nov. 1940 een artikel van Unteroffizier APEL over „das Unternehmen des Panzerzuges I". Hieruit blijkt, dat de luchtaanval op radiotelegrafisch verzoek van de bezetting van den pantsertrein is ingezet geworden. Het mag een wonder worden genoemd, dat het radioapparaat na de ontsporing nog intact was.

Het artikel van Unteroffizier APEL is gedeeltelijk vertaald als Bijlage VIII bij deze studie gevoegd, voorzien van enkele aantekeningen onzerzijds.

en aan de Cn. der vakken Schayck en Erp. Het heeft C.-I-6 R.I. en C.-I-3 R.I. evenwel nooit bereikt, daar de telefoonverbindingen met C.-Vak Schayck waren verbroken en de door laatstgenoemde uitgezonden ordonnansen niet zijn aangekomen. Het gevolg van een en ander is geweest, dat nog tot den volgenden morgen afdeelingen in de stelling zijn gebleven.

Achtereenvolgens zal worden nagegaan, hoe deze kritieke uren na 18.00 bij de onderdeelen zijn verlopen (Zie Bijlage VII).

a. Bij I-6 R.I.

Na het bombardement (het was toen nog licht), zijn enkele kleine groepjes teruggevloeid; het gros bleef evenwel op zijn post, zooals mede blijkt uit het getuigenis van C.-3-I-6 R.I., die na het bombardement langs zijn troepen is gegaan en onder meer meldt, dat „eenige soldaten bezig waren om een kalf uit een gierput te trekken”. „Men zou den vijand wel van katoen geven.”

Toch schijnt het moreel een stevige duw te hebben gehad. Dit werd er niet beter op, toen de vijand — onmiddellijk na het luchtbombardement — zijn aanval in front verder voortzette en vrijwel tegelijkertijd de duisternis inviel. De tegenstander had zich bij de kazematten 34 tot en met 38 aan de Oostzijde van het kanaal vastgezet; in die kazematten zijn de bezettingen voortdurend in touw geweest (zie bijlage IV).

Het stormvuursein werd gegeven en door verschillende zware mitrailleurs is stormvuur afgegeven. Misleitend was het veelvuldig gebruik, dat de Duitse patrouilles van vuurwerkseinen maakten, waarmede zij elkander hun plaats in het terrein aangaven.

Met zekerheid kan worden gezegd, dat bij het invallen der duisternis het overgrootste deel van het bataljon nog in zijn opstellingen stond. Van bevelvoering van de zijde van den bataljonscommandant was toen geen sprake meer, daar de telefoonverbindingen verbroken waren; de over grootte breedte en diepte opgestelde compagnieën waren dus min of meer zelfstandige eenheden geworden. Inmiddels was — zooals wel zal blijken — het pleit bij I-3 R.I. beslist; dit bataljon was door den tegenstander opgerold; zijn stoottroepen drongen in Noordelijke richting, West langs Mill, in de richting van I-6 R.I. op.

C.-3-I-6 R.I. bemerkte dit het eerst, toen hij met reserve 1e Luitenant BROERSMA zijn inspectietocht na het bombardement bij den rechtersvleugel van zijn compagnie beëindigde. Het was 19.45; op enkele honderden meters afstand naderden uit de richting Mill Duitse troepen. Luit. BROERSMA kreeg opdracht om met 2 groepen een soort grendelstinkje te bezetten en den vijand te bestrijden terwijl de C.C. naar zijn cp. terugging en daar vernam van den sergeant-toegevoegd, dat de 2e Compagnie in de richting van Langenboom was teruggegaan¹⁾ en dat Duitse afdeelingen op de heide waren gezien²⁾. De C.C. heeft daarna de in de buurt opgestelde groepen verzameld en rondom den cp. opgesteld, zoodat weerstand naar alle zijden kon worden geboden.

Inmiddels kwamen kleine groepjes uit de stelling terug met de melding, dat de toestand onhoudbaar was. Uitgezonden patrouilles meldden, dat geen eigen troepen meer aanwezig waren. Bij den C.C. werd de indruk gewekt, dat hij nog alleen met zijn troepen aanwezig was. De lichtseinen der Duitschers, die aan drie zijden zichtbaar waren, gaven hem de overtuiging, dat omsingeling

¹⁾ Er zijn inderdaad enkele groepen van deze Compagnie teruggegaan.

²⁾ Zijn ook door den B.C. waargenomen.

dreigde. Om kort te gaan: hij besloot te 21.15 om de n.z.m. eenige kans te wagen en in de richting van de B.P.M. cantine af te marcheeren. Daarbij is vergeten om mededeeling te doen aan Luit. BROERSMA; de kazemat-bezettingen konden niet meer worden gewaarschuwd.

Kapitein WIRTZ is in goede orde teruggetrokken met medevoering van de wapens, heeft het punt Langenboom vermeden en kwam te 23.30 te Zeeland, waar hij verbinding heeft opgenomen met den Terr. Bevelhebber, die hem gelastte naar 's-Hertogenbosch af te marcheeren, waar hij 11 Mei te 3.00 aankwam.

Links van 3-I-6 R.I. had 1-I-6 R.I. na het luchtbombardement voortdurend aanvallen met vuur te doorstaan. Het stormvuursein werd te ongeveer 20.00 ontvangen, doch de daaraan deelnemende wapens kregen al spoedig gericht vuur van den vijand, terwijl het gerucht de ronde deed, dat de vijand tusschen I-6 R.I. en III-14 R.I. was doorgebroken. Dit laatste was onjuist: Bij III-14 R.I. was de dag, behoudens het optreden van vliegtuigen, zeer rustig verlopen. Slechts bij de Zuidelijkste compagnie (1-III-14 R.I.) had 's middags om 15.00 een bombardement plaats, dat 1 burger doodde, terwijl omstreeks 19.00 deze compagnie haar portie kreeg van het reeds meer vermelde luchtbombardement. Onmiddellijk daarna begon Duitsche infanterie in het vak der compagnie door het Raamdal aan te vallen. Zij werd door hevig vuur van 1-III-14 R.I. en van de daarbij ingedeelde zware mitrailleurs afgewezen.

Er was dus geenszins sprake van een doorbreking van de stelling op dit punt!

Bij C-III-14 R.I. was het bericht van den terugtocht uit de Peel-Raamstelling *wel* ontvangen en wel te 22.15. Het is door gegeven aan de compagnies-commandanten.

Het gerucht, dat de vijand in de stelling was doorgedrongen, bereikte C.-1-I-6 R.I. in de avonduren. Uitgezonden ordonnansen meldden, dat 2 secties geheel en 1 sectie gedeeltelijk de stelling hadden verlaten, hetgeen — naar later is gebleken — voor minstens een sectie onjuist was. Toen opnieuw meldingen omtrent het doordringen van Duitsche troepen C.-1-I-6 R.I. bereikten, vroeg deze aan den bataljons-commandant machtiging om met de resten der compagnie achterwaarts een nieuw vuurfront te vormen. Hij verkreeg deze machtiging en verzamelde de beide — naar zijn meening de eenige toen nog in de stelling aanwezige — sectiën aan den kunstweg Mill—Het Hoekske. Een en ander vond te 21.00 plaats.

De geringe sterkte van den troep en het zeer bedekte terrein voor zijn nieuwe opstelling (vele grintgroeven) maakten de positie van de compagnie — althans naar het oordeel van den Commandant — ongemeedelijk. Luitenant BROER trok daarna naar Langenboom terug en meldde zich aldaar bij den bataljons-commandant.

De beide in de stelling ongewild achtergelaten sectiën bleven ter plaatse. Zoo bleef stekelvarken 31 nog tot 1.00 bezet, toen de korporaal-commandant, die geen vuur meer hoorde afgeven uit nevenkazematten, eveneens terugtrok naar Langenboom.

Wij verlieten luitenant BROERSMA, nadat hij te ongeveer 19.45 door C.-3-I-6 R.I. was achtergelaten bij de rechtergrens van het compagniesvak met opdracht om het oprukken der Duitschers tegen te gaan. Het is belangwekkend om hier deze reserve-officier zelf aan het woord te laten en daartoe het onderstaande uit zijn verslag, gericht aan C.-3-I-6 R.I., over te nemen.

„Ik heb de 2 rechtergroepen van onze Compagnie uit de stelling genomen en hiermede de bevolen opstelling ingenomen.”

„Dit bracht evenwel mede, dat ook in de opstelling van enkele groepen van de 2e Compagnie, zoowel in die van de Bt. 6 Veld een wijziging moest worden gebracht, daar ik deze anders in den rug schoot.”

„Het is mij uiteindelijk gelukt, de rust en kalmte te herstellen en de troep de door mij gedachte opstelling te doen innemen.”

„Ik had daartoe de volgende bevelen gegeven.”

„De 2 groepen van 3-I-6 R.I. waren geplaatst langs den kunstweg Mill/Escharen, de 2 groepen van 2-I-6 R.I. langs het rijwielpad naar Langenboom met front richting Mill en Zuidwaarts daarvan, het stuk 6 Veld precies op het kruispunt van den weg Escharen/Mill en van het rijwielpad naar Langenboom met opdracht vuur uit te brengen tegen pantserwagens, die over den kunstweg Mill/Escharen zouden naderen.”

„De kans hierop leek me zeer gering, omdat bij een door mij gemaakte verkenning mij gebleken was, dat juist ter hoogte van den Cp. van 2-I-6 R.I. deze kunstweg door verscheidene bomvoltreffers vrijwel volkomen was vernield, doch ik wilde op dit punt geen enkel risico nemen. Verder heb ik alle munitie, die in de betreffende groepsopstellingen en de naaste omgeving daarvan was opgeslagen en verder verspreid lag, benevens de beschikbare handgranaten en granaten voor de 6 Veld bij elkaar doen verzamelen en den mannen een zoo groot mogelijk draagvoorraad uitgedeeld, die alle beschikbare zakken, broodzakken e.d. hiermede hebben gevuld.”

„Het was een geluk, dat ik dezen maatregel tijdig, d.w.z. toen het nog licht was, heb genomen, daar mij later de gelegenheid hiertoe volkomen ontbroken had.”

„In de richting Mill namen wij troepen waar op circa 250 m afstand, die wij onder vuur hebben genomen.”

„Bij het bevel om hierop het vuur te openen was ik uitgegaan van de overweging dat 2-I-6 R.I. nog in de opstellingen aanwezig was en niet zou teruggaan zonder ons hiervan bericht te zenden, zoodat deze troepen m.i. niet van ons bataljon konden zijn, hetgeen nadien juist bleek te zijn. Inmiddels was het geheel donker geworden en uit de afgeschoten lichtsignalen heb ik vrij nauwkeurig het oprukken der vij. troepen kunnen nagaan. Deze was in 2 deelen gesplitst, n.l. een gedeelte rukte op, loodrecht op den weg Mill/Escharen, een gedeelte, komende uit een richting, loodrecht op het rijwielpad naar Langenboom. Ik heb het vuur op beide afdeelingen doen openen; dit werd beantwoord, zoowel met geweervuur, als met vuur uit lichte en zware mitrailleurs, terwijl de colonne, die naderde langs den weg, die langs v. D. BEEM ¹⁾ loopt, eveneens gebruik heeft gemaakt van enkele handgranaten, zonder evenwel doel te treffen.”

„Te 21.30 heb ik hiervan een bericht opgemaakt en dit per ordonnans naar den Compagnies-commandopost laten brengen (door kornet DE ZEEUW). Voor dezen knaap heb ik respect. Hij heeft zich bijzonder flink en moedig gedragen. Hij heeft inderdaad de cp. van U bereikt, doch kwam bij mij terug met de mededeeling, dat deze geheel verlaten was en hij niemand van de compagnie kon vinden. Ik kon en wilde dit eerst niet gelooven en ben daarop zelf op verkenning uitgegaan, waarbij ik het commando over den troep zoolang in de handen van DE ZEEUW heb gelegd met opdracht, à tout prix te verhin-

¹⁾ Dit weggetje loopt uit N.O. richting op de opstelling van het detachement Broersma aan.

deren, desnoods met geweld, dat de menschen zich uit hun opstelling verwijderden en nauwlettend op alle bewegingen van den vijand acht te slaan. Ik ben daarop door het struikgewas naar Uw cp. gegaan, waar ik inderdaad alles verlaten vond. Ik heb alles afgezocht, doch kon niets vinden, terwijl de toestand waarin ik een en ander aantrof mij de overtuiging gaf, dat de cp. verlaten was. Vervolgens ben ik naar voren gegaan, naar Gagel, waar ik de auto van VAN LENNEP aantrof doorzeefd met kogels en splinters van granaten en handgranaten. In Gagel zelf waren op dat moment nog geen Duitschers te zien en er waren ook geen sporen, behalve dan de auto, die er op wezen, dat ze daar waren geweest. ¹⁾ Verderop in de richting Berkhof echter nam ik vij. vuur met lichtkogels waar, vermoedelijk lichtspoorruitie, hetgeen er op wees, dat Berkhof door de Duitschers was bezet. Eigen troepen heb ik daar niet meer ontdekt, zoodat ik wel tot de slotsom moest komen, dat U met de compagnie teruggetrokken waart. Ik ben vervolgens langs onze opstellingen teruggekeerd naar den troep en kon daarbij vaststellen, dat de Duitschers tot aan den weg naar THIJSSSEN ²⁾ over het geheele front over het defensiekanaal waren gedrongen en ik ieder oogenblik een aanval zou kunnen verwachten. Evenals U heb ik hun opmarsrichting vrij nauwkeurig aan de hand van de afgeschoten lichtsignalen en lichtspoorruitie kunnen vaststellen."

„Vervolgens heb ik nogmaals aan DE ZEEUW het commando opgedragen en ben in de richting Mill gegaan om te verkennen, hoe het met 2-I-6 R.I. gesteld was en zoo mogelijk contact op te nemen met kapitein VAN EXEL. Bij de boerderij VAN GEMERT ³⁾, die toen nog fel brandde, werd ik bijna neergeschoten door den serg. toegevoegd aan den kapitein VAN EXEL, die door hem was uitgezonden om contact met ons op te nemen."

„Van hem vernam ik, dat 2-I-6 R.I. op een of twee groepen en een gedeelte van den commandogroep na, nog geheel intact in de stelling aanwezig was. Ik heb met hem een en ander vlug besproken en besloot, met hem mede terug te gaan, teneinde met Kapt. v. EXEL te bespreken, hetgeen wij zouden doen en zoo mogelijk, nu U met de compagnie vertrokken waart, mij met hem tot één geheel te vereenigen. De commandopost van 2-I-6 R.I. rechts van den weg naar Mill was door hem verlaten, aangezien deze door enkele voltreffers was geraakt, zonder persoonlijke ongelukken te veroorzaken. Deze voltreffers hadden echter een dergelijke ruïne aangericht, dat de commandopost niet houdbaar meer was, zoodat de kpt. VAN EXEL derhalve met het restant van zijn commandogroep naar voren gegaan en een nieuwe commandopost had ingericht in de groepsschuilplaats van zijn re. voorsectie. Ik trof hem daar en wij hebben onze gegevens omtrent den vijand uitgewisseld en besproken, hetgeen ons te doen stond. Het was toen 11 Mei circa 1.30 uur. Uit zijn gegevens bleek mij, dat wij practisch geheel waren ingesloten met nog een geringe kans tot ontsnappen in de richting kruispunt Lagepeel, (vermoedelijk, daar ons geen van beide over die streek berichten ter beschikking stonden). Er was een kleine kans, dat we althans een groot gedeelte van den troep er nog doorheen zouden kunnen krijgen, desnoods door via een Duitse colonne te trachten door te breken, als we die toevallig tegen het lijf zouden loopen. De patrouilles Duitschers, die zich rondom ons bevonden, bestonden n.l. uit z.g. Züge van ca. 30 man, elk met vrij groote tusschenruimten, zoodat we, gebruik makende

¹⁾ Vermoedelijk is de schade aangericht door een vliegtuigbom.

²⁾ Boerderij Thijssen ligt te Bruggen tegenover kazemat 43.

³⁾ Boerderij van Gemert van den kunstweg naar Mill, 100 meter Z.O. van de opstelling van het detachement Broersma.

van de duisternis en onze bekendheid met het terrein, een klein kansje hadden er tusschen door te komen."

„We hebben toen besloten, dat we onze resp. afdeelingen zooveel mogelijk gereed zouden maken voor den afmarsch, zoover mogelijk alle aanwezige munitie zouden uitdeelen aan de mannen (dit was door mij reeds geschied) en de overige munitie zoo verspreiden, dat deze voor den vijand practisch onbruikbaar zou worden. Wat het stuk 6 Veld betreft, dit konden we niet medenemen, daar de paarden bij het bombardement gesneuveld of onbruikbaar waren geworden; ik sprak met den Kapt. VAN EXEL af, dat we zouden verzamelen op het kruispunt kunstweg Mill/Escharen-rijwielpad Langenboom. Tot het moment, dat de troep verzameld was op dit punt, zou mijn afdeeling, die daar opgesteld was een vrij zwaar vuur uitbrengen, teneinde de Duitschers in den waan te brengen, dat dit punt vrij zwaar verdedigd was en zij hierop een grootere troepenmacht zouden moeten concentreren om succes te kunnen hebben, waardoor we tijd zouden winnen. Verder zou de overgebleven munitie van het stuk 6 Veld geheel verschoten worden, gedeeltelijk op Mill, gedeeltelijk op Gagel/Berkhof en den overgang over het Defensiekanaal op weg naar THIJSSEN."

„Ik ben daarop naar mijn troep teruggegaan en heb een en ander doen uitvoeren. Dit bombardement van 6 Veld was inderdaad fantastisch en naar ik later van een Duitschen Hauptmann in Mill vernam, is de uitwerking hiervan in Mill, waarop het meerendeel der munitie is verschoten, inderdaad niet gering geweest en heeft daar tot gevolg gehad, dat de Deutsche generaal, commandant van de daar in aantocht zijnde divisie, zijn commandopost in het Raadhuis heeft verlaten en in het terrein achteruit heeft verplaatst."

„Groepswijze kwamen vervolgens de troepen van 2-I-6 R.I. op het genoemde kruispunt aan, waarna ik ook mijn troep heb doen verzamelen. Enkele oogenblikken tevoren had ik kunnen waarnemen door een afgeschoten Bengaalschvuursein, dat de Duitschers zich hadden geconcentreerd in de opstellingen aan weerszijden achter v. D. BEEM, zoodat we dus ieder oogenblik den aanval konden verwachten, welke voor ons onherroepelijk funest zou zijn geweest. Het was op dat moment 11 Mei ca. 3.10 uur. De kapitein VAN EXEL, die met het terrein minder goed bekend was, doordat hij eerst kort bij ons bataljon was, verzocht mij, of ik mij met den terugtocht wilde belasten, aangezien ik natuurlijk het terrein veel beter kende. Ik heb vervolgens den troep, in totaal ruim 160 man, verzameld en in enkele afzonderlijke colonnes ingedeeld, teneinde de trefkans voor den vijand geringer te maken. Vervolgens zijn we afgemarcheerd in de richting van Uw cp. Ik heb deze nog doorzocht en zooveel mogelijk medegenomen, maar daar ik vermoedde, dat er van rusten voorloopig wel niet veel zou komen en de troep door de medegenomen munitie reeds overbelast was, kon ik natuurlijk maar betrekkelijk weinig medenemen. Mijn motor en alle verdere eigendommen van mijzelf heb ik in de stelling moeten achterlaten en ben ik dus kwijt."

„Vervolgens ben ik schuin achteruit de heide van Langenboom overgestoken. Op een gegeven moment kregen we het even te kwaad, toen er een vliegtuig met zoeklicht voorop over de heide kwam aanzetten, waardoor we op de open heide gevaar liepen, ontdekt te worden."

„Gelukkig voor ons draaide het bijtijds af, waardoor we aan dit gevaar ontsnapt waren."

„Op de heide heb ik de indeeling met het oog op het doortrekken van Langenboom, dat ik bezet veronderstelde, eenigszins gewijzigd. Ik ben zelf met

drie man voorop gegaan; Kapt. v. EXEL volgde op ca. 100 meter achter ons met den eigenlijken troep."

„We kwamen uit bij de cantine B.P.M., doch in Langenboom zelf was, behalve enkele achtergelaten mitrailleurkarren en een raderbaar, die midden op den weg stond, niets te zien, noch van eigen troepen, noch van vij. troepen. Vervolgens heb ik bij het klooster op den weg naar Graspeel laten rusten. De menschen waren toen reeds vermoeid en enkelen vielen zonder meer in slaap. We hebben daarop krijgsraad gehouden en besloten, in afwachting van het daglicht, voorloopig opstelling in te nemen op het kruispunt Lagepeel. We zijn dus bij het klooster vertrokken en hebben den troep opgesteld op den weg naar Zeeland vanaf het kruispunt Lagepeel. Op het kruispunt zelf hebben we mitrailleurs in alle richtingen opgesteld, zoodat we niet onverhoeds overvallen konden worden en hebben daar het daglicht afgewacht, dat echter vrij spoedig kwam. Goede raad was toen duur. Kort nadat we onze opstelling hadden ingenomen, voegde zich Adj. v. D. LINDEN en sergt. Majoor MEYER (Zw.mitr.) zich met hun resp. secties bij ons, die afkwamen uit de richting 't Hoekske. Zoodra het licht was geworden zijn wij per rijwiël naar voren gegaan om het voorterrein nauwkeurig te verkennen. Zouden zich daar nog eigen troepen bevinden, dan zouden we teruggaan om deze te versterken en zoo mogelijk stand te houden."

„Het eerst zijn we gegaan naar het klooster 't Hoekske. Dit kruispunt bleek ernstig beschadigd te zijn o.a. het café Lamers, dat vrij sterk vernield was. Achter het klooster, dat geheel verlaten was, namen wij vij. troepen waar, waarop we terugtrokken, langs café Lamers het rijwielpad naar Langenboom op, linksaf en langs de schietloods weder in de richting van den kunstweg Escharen/Mill, die we bereikten ter hoogte van den artillerie-uitkijktoren. We hebben deze beklommen en konden toen waarnemen (11 Mei ca. 5.45) dat zich in het geheele voorterrein wel Duitsche, doch geen eigen troepen meer bevonden. Teruggekeerd bij den troep heb ik verslag uitgebracht aan den kapt. VAN EXEL en na gehouden bespreking besloten wij voorloopig naar Zeeland terug te trekken en aldaar te trachten verband op te nemen met andere onderdeelen."

Het is merkwaardig, dat deze troepen niet hebben bemerkt, dat C.-I-6 R.I. nog steeds op zijn cp. aanwezig was. Vermoedelijk bevond het personeel van den staf zich in de schuilplaatsen, die ongeveer 100 meter achter het Klooster aan een landweg zijn gelegen.

Rest thans nog om na te gaan, wat sedert 18.00 bij cp.-C.-I-6 R.I. was overgevallen. Na het luchtbombardement heeft C.-I-6 R.I. de opstelling van den keukentrein, die nog wel iets te wenschen overliet, geregeld. Deze trein was opgesteld ongeveer 800 meter Zuid van den cp. Toen omstreeks 21.00 Duitsche patrouilles op 500 meter van deze plaats werden gezien ¹⁾, is de keukentrein overhaast teruggetrokken naar 's Bosch, waar hij op 11 Mei te 4.30 aankwam. Te Schayck ontmoette de verplegingsofficier te 23.00 twee motorordonnansen van C-Vak Schayck, welke aan Cn. I-3 R.I. en I-6 R.I. het bevel voor den terugtocht hadden moeten overbrengen, doch die te Zeeland waren gestrand en die thans niet meer weg konden komen door de Duitsche patrouilles, die in de omgeving van Schayck waren aangekomen. Vermoedelijk heeft de fantasie

¹⁾ Dit is wel juist geweest. Ook de B.C. zag deze patrouilles. De groep van Sergt. WILLEMSSEN van 3-I-6 R.I., die met Kapt. WIRTZ het verband had verloren, is eveneens tot Langenboom door Duitsche patrouilles vervolgd.

hier parten gespeeld, want de keukentrein bereikte ongehinderd 's-Hertogenbosch.

Na 21.00 kwamen telkens kleine groepjes teruggewezen manschappen bij cp-I-6 R.I., waaronder ook personeel van II-26 R.I., dat aan de Maas had gevochten. Majoor ALLARD heeft dit personeel verzameld. Gaandeweg groeide het aan, mede tengevolge van het teruggaan van I-I-6 R.I., hierboven vermeld. Te ongeveer half drie (op 11 Mei) heeft de bataljonscommandant de verzamelde troepen toegesproken en gewezen op de opdracht om tot het uiterste stand te houden, waarna allen naar hun posten terugkeerden en wel:

de eerste compagnie onder haar commandant,

het personeel der tweede compagnie onder luit. BOER en dat van de derde compagnie (het gros onder Kapt. WIRTZ was inmiddels reeds in 's-Hertogenbosch) onder den C. der Mitrailleurcompagnie.

Spoedig bleek echter, dat het voor I-I-6 R.I. uitgesloten was om de stelling nog te bereiken. Volgens den compagnies-commandant was het al moeilijk om de troepen mee te krijgen en toen bleek, dat de kunstweg Mill—Het Hoekske onder Duitsch artillerievuur lag (zie blz. 113), was de gang er geheel uit. Luit. BROER heeft nog getracht om met de compagnie langs een boschrand — die hem door persoonlijke verkenning vrij van Duitsche troepen bleek — naar voren te komen en heeft, aangezien het artillerievuur voortduurde, de afstanden en tusschenruimten tusschen de groepen doen vergrooten. Hierdoor ging evenwel het onderlinge verband verloren. De C.C. viel tenslotte met een groepje van 7 man nabij het Hoekske in 's vijands handen.

Inmiddels hebben verschillende kazematbezettingen den strijd tot het licht worden volgehouden. Verwezen wordt naar het relaas van den sergeant VAN DE BRÛLE in bijlage IV.

Bij 3-I-6 R.I. bereikten de teruggezonden troepen de stellingen en heropenden het vuur. Zij zijn eerst na een artilleriebeschieting om omstreeks 8 uur teruggegaan, voortdurend bestookt door mitrailleurvuur van den vijand.

b. Bij I-3 R.I.

Het luchtbombardement trof hier de troepen van I en 2-I-3 R.I. en wel die van I-I-3 R.I., toen zij juist de stelling bij de Ruïne Kapelhof hadden verlaten. In de pauzen van het bombardement werd de achterwaartsche beweging echter voortgezet. Een groepje van ongeveer 25 man, waarbij de luitenants VAN EEKELN en VAN VELDEN bereikte te omstreeks 20.00 Langenboom, waar van troepen van I-6 R.I. werd vernomen, dat dit bataljon terugtrok, hetgeen onjuist was. De terugtocht is daarop voortgezet. Volgens verklaring van luitenant VAN VELDEN zijn de 6 Duitsche bommenwerpers, die den aanval deden, door twee Nederlandsche vliegtuigen aangevallen en verdreven.

Adjutant O.O. KLAP is op zijn post gebleven, ging op patrouille om verband op te nemen, vond niemand meer en is tot 2.00 uur in een achterwaartsche opstelling gebleven. Daarna is hij teruggetrokken naar 's-Hertogenbosch met medevoering van zijn zware mitrailleur. Hij sloeg zich na het licht worden door de Duitsche troepen heen.

Op 2-I-3 R.I., waar de troepen zeer rustig hun plicht hadden gedaan en waar alle Duitsche aanvalspogingen in de richting van het kanaal op besliste wijze waren afgeslagen, oefende het luchtbombardement een demoraliserende werking uit. Verschillende troepjes trokken terug. Kapitein LUYKINGA verzamelde alle beschikbare manschappen en heeft getracht op de Vilheide een nieuwe positie in te nemen. Daarbij werd plotseling hevig mitrailleurvuur

ontvangen, terwijl even daarna Duitsche troepen het groepje omsingelden en gevangen maakten.

Aangenomen mag worden, dat de Duitsche troepen, die de Ruïne Kapelhof uit het Westen aanviel, na het teruggaan van de Nederlandsche bezetting aldaar, snel naar het Noorden zijn doorgestooten en kapt. LUYKINGA hebben verrast.

Tegelijkertijd werd de kanaalstelling, Noord van kazemat 534 uit het Zuiden opgerold. Kazemat 537 draagt de duidelijke sporen, dat zij door middel van handgranaten in den rug is aangevallen.

Voor de gebeurtenissen bij 3-I-3 R.I. wordt verwezen naar het gestelde onder „d. bij 2 R.H.M.”

C.-I-3 R.I. had juist vóór het bombardement den cp. van C.-I-I-3 R.I. verlaten. Na het bombardement op zijn eigen cp. terugkeerende, bleken de verbindingen met de compagnieën te zijn verbroken. Een ordonnans meldde, dat Cp.-C-I-I-3 R.I. verlaten was.

Majoor NETZE meldt nog, dat kort na het invallen der duisternis het vuren ophield. Het lot van 1 en 2-I-3 R.I. was toen beslist.

De verbinding tusschen C.-I-3 R.I. en C.-vak Schayck is te ongeveer 21.00 verbroken geraakt.

Het bevel voor den terugtocht heeft Majoor NETZE dan ook niet bereikt; hij bracht den nacht met zijn Staf door op zijn Commandopost.

C.-3-I-3 R.I. is te 19.00 met zijn commandogroep uit het boschje, waarin hij den geheelen dag geïsoleerd is geweest, weggetrokken in Westelijke richting, teneinde zich bij de Sectie BLEEKER te voegen. Na een kort vuurgevecht met Duitsche patrouilles, waarvoor de Commandogroep stelling nam langs de spoorbaan, werd te 22.30 Volkel bereikt, waar van een luitenant van II-2 R.I. werd vernomen, dat de Peel-Raamstelling te 24.00 zou worden ontruimd. Kapitein MURIS heeft zich toen met zijn groep bij II-2 R.I. aangesloten.

c. Bij III-20 R.A.

Het bombardement, dat evenwel niet op de afdeeling viel, schokte het moreel op zoodanige wijze, dat de afdeulingscommandant met den revolver in de vuist het teruggaan van enkele manschappen moest beletten, hetgeen gelukte, zonder dat tot gewelddadigheden behoefde te worden overgegaan.

Het personeel van één batterij, dat links en rechts in het terrein de vuurwerkseinen der Duitsche patrouilles zag en dus gevaar liep te worden omsingeld, trok op den afdeulingspost terug. Toen later de huzaren-motorrijders van Luitenant PETERSE langs den afdeulingspost oprukten, hernamen de kanonniers echter weer de opstellingen in de batterij.

Terugtrekkende infanterie meldde, dat de infanterieverdediging gebroken was.

Te omstreeks 21.30 was over Zeeland telefonisch de opdracht ontvangen om terug te trekken. Hiervoor was alleen een mulle zandweg, die over Graspeel naar Zeeland leidde, beschikbaar. Hierlangs werd de automobiele munitie-colonne teruggezonden.

Alvorens met het personeel der afdeeling te volgen (de stukken moesten bij gebrek aan paarden worden achter gelaten) nam C.-III-20 R.A. nog den zeer juisten maatregel om met de geheele afdeeling een krachtig stormvuur af te geven op den rand van Mill. Eenerzijds diende zulks om den vijand te intimideeren, anderzijds om het geschokte moreel der bedieningen weer

wat op peil te brengen. Het langdurige vuur werd in tempo 3 afgegeven, waarna de sluitstukken en pistolen werden medegenomen en de terugtocht werd aanvaard. Te middernacht kwam de afdeeling per rijwiel in het dorpje Zeeland aan; zij bereikte bij het aanbreken van den dag na een moeizamen tocht den Dungen bij 's-Hertogenbosch. De munitiecolonne werd te Zeeland niet meer aangetroffen.

C.-III-20 R.A. heeft zich vervolgens te Vught bij C.-Vak Schayck gemeld.

Door onnaspourlijke oorzaken heeft het terugtochtsbevel echter de tweede batterij niet bereikt. Luit. KLOPPERS, de B.C., vermeldt, dat hij na het passeeren van de huzaren-motorrijders van Luitenant PETERSE, in zijn batterij bleef en na het invallen der duisternis mitrailleurvuur over zijn batterij hoorde gaan, eerst frontaal, later echarpeerend van links en van rechts. Men verschoot ook lichtspoomunitie. Op den batterijpost was geen telefonische verbinding meer te krijgen. De B.C. heeft toen door de batterij stormvuur laten afgeven, en vernam van kanonniërs der eerste batterij, dat daar de stukken onbruikbaar waren gemaakt. De linkerbatterij bleek geheel verlaten, evenals de afdeelingpost, waar alles wees op een terugtocht.

Luit. KLOPPERS met 2 officieren verzamelde te 23.00 zijn manschappen en verschillende groepjes infanteristen en bereikte over Graspeel het dorpje Zeeland en na een moeizamen tocht op Zaterdagmoigen Vught.

d. Bij 2 R.H.M.

Het luchtbombardement en de door den vijand ingezette artillerie (mortieren?) heeft te ongeveer 19.00 het linker vooreskadron genoodzaakt om eenigszins terug te gaan. Het heeft zich daarna in het terrein vastgezet. Het rechter-vooreskadron kon de voorwaartsche beweging niet voortzetten, doch kon zich in de bereikte lijn handhaven.

Duitsche patrouilles rukten na het luchtbombardement op langs den Noordelijken vleugel van het linkerescadron en bedreigden zelfs den commandopost van den commandant der gevechtsgroep.

Inmiddels had het escadion regimentsreserve (Luit. PETERSE) te 19.00 te Halte Zeeland het bevel ontvangen om den vijand op zijn rechtervleugel over Spie en driesprong in vt. 39—61 te omvatten.

Het peloton ging tot Spie per motor en daarna te voet voorwaarts en ontmoette daarbij terugtrekkende groepjes infanterie, waarvan eenige tientallen zich — aangedreven door de geestdrift van luitenant PETERSE — bij het peloton aansloten. Toen Cp.-C.-III-20 R.A. werd bereikt, sleepte de pelotonsc. de bezetting van een batterij mee, verdreef de vijandelijke patrouilles en liet door de artilleristen, geholpen door huzaren-motorrijders, artillerievuur op de Duitscheis openen.

Verder voorwaarts dringende in Zuid. richting en de Duitschers voor zich uit drijvende, bereikte het peloton — toen nog 20 man sterk — de spoorbaan te ongeveer 20.30. Hier werden Duitsche patrouilles in Oostelijke richting verdreven en werd te 23.30 verband gezocht met het linker escadron van 2 R.H.M. Dit verband werd niet verkregen, omdat dit eskadron inmiddels was teruggetrokken (zie hieronder).

Luitenant PETERSE heeft zijn peloton vervolgens teruggevoerd naar Spie, waar hij tot 11 Mei te 4.30 een opstelling front Oost heeft ingenomen. Daarna is hij over Uden, Veghel en 's Hertogenbosch naar Breda gereden.

De Pelotonscommandant heeft zich onderscheiden door moed, doortastendheid en geestdrift en heeft zijn manschappen bezielend aangevoerd, hetgeen

wel blijkt uit het feit, dat het hem gelukte om terugvloeiende troepen weer tot den aanval te bewegen.

C.-2 R.H.M. had inmiddels een compagnie infanterie op rijwielen¹⁾ als versterking gekregen. Hij heeft deze compagnie na het invallen der duisternis opgedragen een stelling in te nemen aan de Leigraaf (Z.W. van Uden) als opnamestelling voor het regiment.

Nadat van C.-Peeldivisie de opdracht om terug te gaan was ontvangen werd deze order doorgegeven aan de escadronscommandanten. Het rechter-escadron (min peloton PETERSE) overschreed de Z.-Willemsvaart bij sluis 4 te 1.30 (11 Mei), het linkerescadron te 3.30 (11 Mei). Het regiment bereikte in den vroege morgen Vught en marcheerde daarna door naar Gorinchem om zich weer aan te sluiten bij de Lichte Divisie.

De sectie BLEEKER werd met alle wapens door het escadron SCHEFFER naar 's Hertogenbosch vervoerd, vanwaar zij zelfstandig verder trok. Deze flinke luitenant kon met gepaste trotsch in Gorinchem een volledig bewapende en geheel gevechtswaardige sectie aan zijn nieuwen Chef aanbieden.

9. De gebeurtenissen na het aanbreken van den dag op Zaterdag 11 Mei.

Blijkbaar verrast door den weerstand van enkele groepen en door de vuren van III-20 R.A. en van het stuk 6 veld in den avond en 's nachts, hebben de Duitschers, alvorens hun beslissenden aanval te doen, omstreeks 7.00 een fiksche artilleriebeschieting noodig geoordeeld op de kazematten en op het terrein langs den kunstweg Mill—Langenboom, in welke nabijheid III-20 R.A. had gestaan en waar ook enkele cpn. waren gelegen. Dit vuur, vermoedelijk van 10,5 hw, misschien ook van 15 hw, heeft tal van boerderijen in de asch gelegd en was vrij intensief. Zoo vielen een 6-tal treffers in de onmiddellijke nabijheid van cp.-C.-I-6 R.I.

De groepen, die nog in de kazematten en plaatselijk in het terrein zaten, zijn evenwel snel buiten gevecht gesteld. Kenmerkend is het verhaal van een Duitsch luitenant in de Zeitung für die Niederlande van 23 Juli '40, waarin hij beschrijft, dat hij 's morgens bij het verlaten van het dorp Mill langs den Noordwestelijken uitgang, hevig door mitrailleurs uit de kazematten werd beschoten, zoodat pag. geschut moest aanrukken om den weerstand te breken. Zeer waarschijnlijk is dit vuur uit kazemat 545 gekomen. Verderop getuigt deze officier van de taaiheid der Nederlandsche troepen, die telkens weer in het zijterrein opdoken.

De beide bataljonscommandanten waren nog op hun cpn. Majoor ALLARD zond de 2e luitenanten VAN DER HURK en HUIZINGA op verkenning uit; zij meldden te 8.15, dat geen personeel meer in de stelling was en dat de stelling niet meer kon worden bereikt.

Te 8.45 verliet Majoor ALLARD met 4 officieren, 2 onderofficieren en 3 soldaten zijn post (de rest van den staf was reeds op eigen gelegenheid verdwenen); hij vond cp.-vak Schayck verlaten, trof in Hees het detachement van kapitein VAN EXEL aan en meldde zich in den middag bij C.-vak Schayck te Vught.

Minder gelukkig verging het den Majoor NETZE. Na de artilleriebeschieting

¹⁾ Het is lang onbekend geweest, welke compagnie dit was. Achteraf is gebleken, dat het 4-2 G.B. (res. kapitein H. VERSTAPPEN) is geweest, die per rijwiel uit Venlo is gekomen.

Door geschutvuur op 11 Mei te pl.m. 7.00 getroffen boerderij, in de onmiddellijke omgeving van Cp. C.-I-6 R.I.

bleek, dat geen troepen meer aanwezig waren en besloot hij terug te gaan. Te 7.30 viel hij evenwel met zijn staf in handen van een bataljon, dat in opmarsch was van Mill naar Uden.

's Middags omstreeks 14.00 werden eenige honderden Nederlandsche krijgsgevangenen, in hoofdzaak van I-3 R.I., verzameld nabij kp. 34 aan de spoorlijn Uden—Mill. Dit bataljon was, op het detachement van Luit. BLEEKER en de kleine groepjes van Lt. VAN EEKELEN en Adj. O. O. KLAP na, practisch vernietigd. Van I-6 R.I. zijn verschillende detachementen en losse manschappen, dikwijls na dagenlange omzwervingen en na het deelnemen aan schermutselingen te 's Hertogenbosch en bij Keizersveer uiteindelijk te Gorinchem aangekomen, waar zij zich bij Majoor ALLARD hebben gemeld.

Enkele manschappen van I-6 zijn zelfs in Duinkerken te land gekomen en keerden eerst, na weken te hebben rondgezworven, in Nederland terug.

Vermelding verdient nog, dat Zaterdagmorgen vroeg de Duitsche gevechtsgroep van Kasteel van Tongelaer over Bruggen naar Dinther is gemarcheerd.

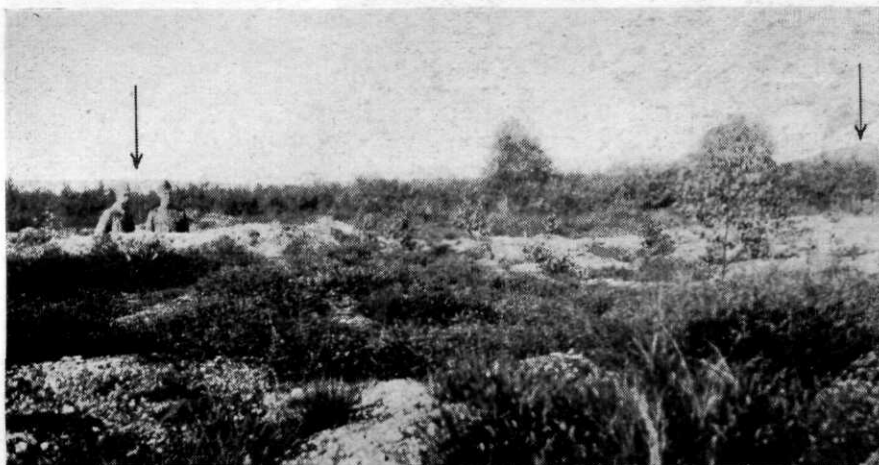
10. De uitwerking van het vuur der Duitsche troepen en der vliegtuigen.

Een goed beeld, van wat onze troepen te Mill op den 10en Mei hebben moeten doorstaan, wordt verkregen, indien wordt nagegaan, wat de Duitsche pag. kanonnen, artillerie en duikbommenwerpers hebben bereikt.

In de dorpjes Bruggen en Langenboom en het terrein tusschen Mill en Langenboom zijn talrijke boerderijen in de asch gelegd. In het tusschenterrein zijn tal van vliegtuigbommen gevallen (diepte der trechters ongeveer 1,40 m; diameter omstreeks 3 m).

De kazematten zijn met mitrailleurs, pag. en artillerie bevuurd, waarbij de vijand bepaalde groepen onder vuur heeft genomen. De Noordelijkste kazemat, die beschoten is, is kazemat 34.

Niet beschadigd zijn de stekelvarkens 33, 40, 41, 43, 548, pantserkazemat 546 en de betonkazematten 32 en 35, welke beide laatste achter den wal waren gelegen en dus uit het voorterrein niet waren te zien.

Trechters van vliegtuigbommen nabij cp. 3-I-6 R.I.

Bij verrassing zijn zonder strijd genomen de kazematten 532, 531 (beide beschadigd), 530, 529, 528, 527, 526, 525, 524, 523.

Min of meer zijn beschadigd door mitrailleurvuur de stekelvarkens 31, 34, 39, 44, 45, 547, 544, 543, 536 en 535 en de betonkazemat 42, die echter alle intact zijn gebleven. Hoe intensief het vuur intusschen is geweest toont bijgaande foto van kazemat 543.

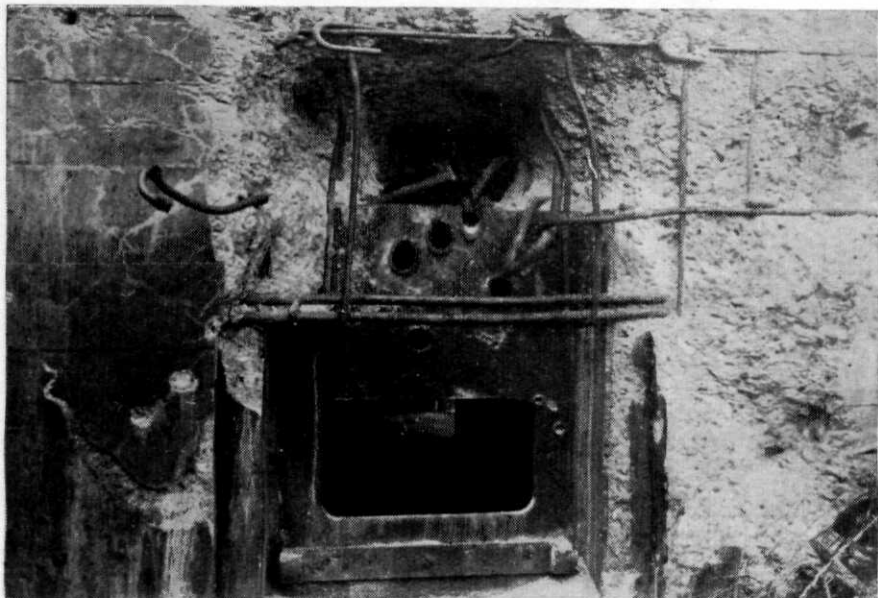
Beschoten door pag. geschut en mitrailleurs en dientengevolge vrij zwaar beschadigd (zie als voorbeeld de foto van kazemat 36) zijn de kazematten 36 en 542. Zij waren echter intact.

Buiten gevecht gesteld zijn de kazematten:

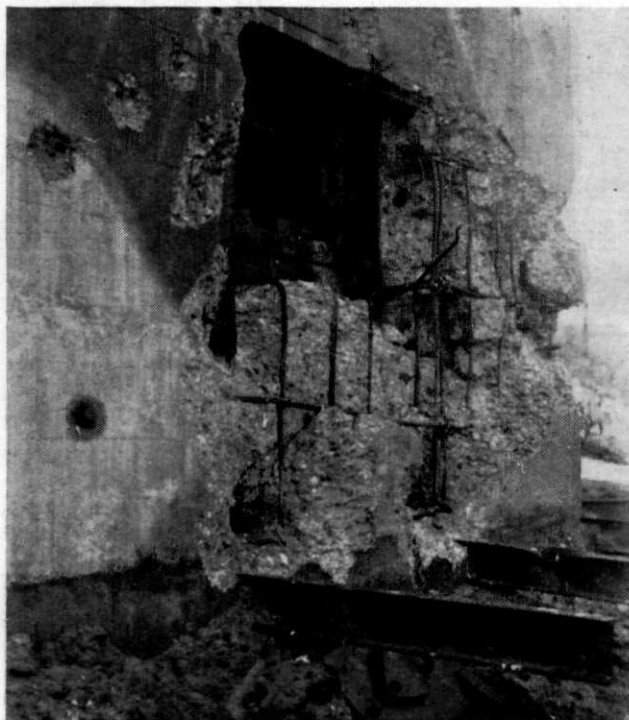
- a. 37 (zie foto), die 5 treffers door het schietgatraam heeft gekregen en waarvan de betonwand door een serie pag. treffers geheel is doorboord. Aan de binnenzijde zijn de wanden zwaar door scherfwerking beschadigd. Het beton vertoont nergens scheuren, hetgeen voor de uitstekende kwaliteit pleit.
- b. 38, die 4 voltreffers door het schietgatraam heeft geïncasseerd (dit was de kazemat, waarin sergeant VAN DEN BRÛLE heeft gevochten).
- c. 545, met 2 voltreffers door het schietgatraam.
- d. 540, met 1 voltreffer van pag. door het schietgatraam. De binnenzijde is zwaar beschadigd door scherven (handgranaten?).
- e. 539, die aan de binnenzijde veel scherfwerking vertoont, vermoedelijk van handgranaten, daar geen voltreffers kunnen worden gevonden.
- f. 538. Aan drie zijden voltreffers van pag., die de kazemat zijn binnengedrongen. Waarschijnlijk ook een treffer van artillerie of van een vliegerbom (zie foto).
- g. 537. Treffers van handgranaten in schietgat en deuropening.
- h. 534. Treffers van pag. door 2 der 3 schietgatramen, voorts met handgranaten aangevallen (scherfwerking aan binnenzijde).

11. De balans.

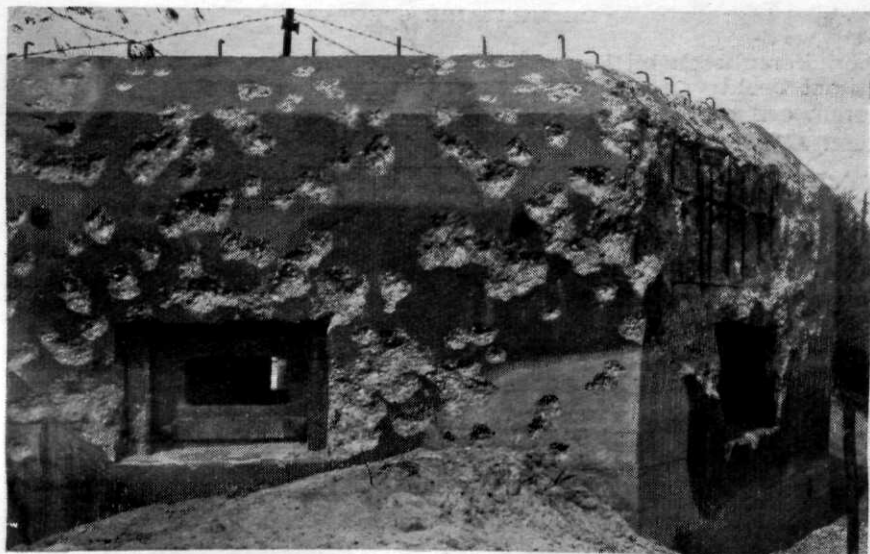
Na het gevecht werden op het stille kerkhof van Mill 7 Nederlandsche en 25 Duitsche militairen ter aarde besteld. Voorts rustten drie Duitschers in

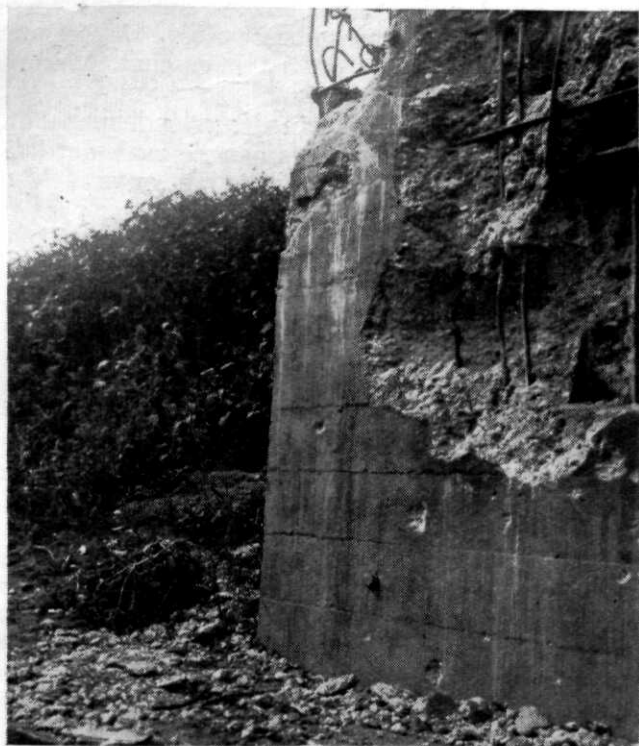
Kazemat 37 (linker zijwand), doorschoten door pag. 3,7 cm. — 5 doorboringen van het schietgatraam. Daarboven doorboring van den betonwand (talrijke treffers op dezelfde plaats, waardoor uiteindelijk doorboring volgde).

Kazemat 538 (voorwand); 2 pag. treffers van 3,7 cm door het schietgatraam. Vermoedelijk artillerietreffer of treffer van vliegerbom (plankier rondom de kazemat is weggeslagen).

Kazemat 543, beschoten door mitrailleurs.

Kazemat 36 (voorwand), beschoten door pag. van 3,7 cm
en mitrailleurs.

het populierenbosch bij kazemat 37. De genoemde aantallen geven evenwel geen juist beeld van de verliezen. Ter zake is, voor wat betreft onze landgenooten, een onderzoek ingesteld omtrent het aantal gesneuvelden en gewonden. De voorloopige resultaten zijn:

bij 1-I-6 R.I.	1	gesneuvelden en	—	gewonden
bij 2-I-6 R.I.	—	„	„	3 „
bij 3-I-6 R.I.	4	„	„	1 „
bij M.C.-I-6 R.I.	1	„	„	3 „
bij 1-I-3 R.I.	2	„	„	10 „
bij 2-I-3 R.I.	3	„	„	1 „
bij 3-I-3 R.I.	1	„	„	8 „
bij M.C.-I-3 R.I.	10	„	„	5 „
bij III-20 R.A.	—	„	„	— „
bij 2 R.H.M.	3	„	„	? „
bij 3 Bt 6 veld	1	„	„	— „

In totaal 26 gesneuvelden en 31 gewonden.

Zondagmorgen 12 Mei werden uit Mill 700 Nederlandsche krijgsgevangenen, waaronder 15 officieren, afgevoerd naar Duitschland.

De materiele schade, welke in de gemeente Mill en in het dorpje Langenboom is aangebracht, is niet gering. Behalve 1 fabriek zijn 51 boerderijen en 33 woningen geheel vernield of zeer ernstig beschadigd. De herbouw en verdere schadeloosstelling wordt voorloopig op 5 ton geschat. Vierhonderd van de 4600 inwoners van Mill zijn dakloos.

Zoo heeft ook de burgerbevolking van dit vriendelijke plaatsje naast de militaire bezetting der stelling haar offers aan de zaak der landsverdediging gebracht. Een feit, dat in deze militaire studie niet onvermeld mocht blijven.

12. Slotbeschouwing.

Een objectieve beschouwing over den strijd moet bepaaldelijk beginnen met een woord van hulde aan de Nederlandsche troepen, die onder zulke moeilijke omstandigheden op verbeterde wijze den strijd hebben opgenomen en doorgevoerd tegen den modern-bewapenden tegenstander.

„Onder moeilijke omstandigheden!” De voor een divisie berekende stelling was bezet door 3 bataljons infanterie, die tot het uiterste waren uitgerekt, zooals wel zeer sterk spreekt bij 3-I-3 R.I., welke compagnie juist den eersten slag te incasseeren kreeg. Haar frontbreedte bedroeg niet minder dan 2½ km; practisch stond de geheele compagnie uitgespannen langs het defensiekanaal, slechts 2 lichte en 2 zware mitrailleurs waren in de hoofdstelling aanwezig. Ter zake van de ijheid der bezetting moge worden verwezen naar de tabel op blz. 85. Het gevolg van een en ander was, dat noch over compagnies-, noch over bataljonsreserves werd beschikt. De eenige mogelijkheid voor de compagnies-commandanten was om het eene gat met het andere te stoppen door onderdeelen van stelling te laten veranderen. Kap. LUIJKINGA deed dit, toen de toestand bij de Ruine Kapelhof dreigend werd, Kap. WIRTZ handelde zoo, toen 's avonds zijn rechtervleugel in den rug werd bedreigd.

Sterk deed het gemis aan eenige reserve zich gevoelen bij 1-I-3 R.I. Het kleine, dappere troepje verdedigers bij de Ruine Kapelhof en dat bij Cp.-M.C.-I-3 R.I. heeft zichzelf moeten redden; noch de compagnies-, noch de bataljons-

commandant beschikte over middelen om de verdediging te versterken of een tegenstoot te doen.

Behalve de ijheid der liniën treft de volkomen ontoereikende bewapening der verdedigers. Handgranaten bereikten de troepen eerst op 10 Mei, modern pantserafweergeschut ontbrak, mortieren waren niet aanwezig. Het ontstellende feit deed zich voor, dat de infanterie tegen den gederailleerden pantsertrein niets, maar dan ook letterlijk niets kon uitrichten, zoodat tenslotte III-20 R.A. hulp moest verleenen, hoewel ieder weet, dat de trouwe vuurmond van 8 staal niet direct voor pantserbestrijding geschikt is.

Nog erger was, dat in de stelling niet over moderne artillerie werd beschikt, fataal echter het feit, dat geen enkel luchtdoelbestrijdingsmiddel aanwezig was. De troep was tegen elk luchtbombardement volkomen weerloos.

Voorts was het fnuikend, dat geen opruimingen voor de stelling waren verricht, waardoor de tegenstander de stelling vrijwel overal tot op ongeveer 100 tot 200 meter afstand kon naderen om met de meest moderne aanvalsmiddelen (pag. geschut) als op het oefeningsterrein te gaan schijfschieten op de kazematten.

Tenslotte werd de bevelvoering bemoeilijkt en de persoonlijke invloed van compagnies- en bataljonscommandanten vrijwel uitgeschakeld door het feit, dat de commandoposten van deze commandanten veel te ver achterwaarts waren gelegen. Dit vond zijn verklaarbare oorzaak in het feit, dat de C.Cn. de cpn. van de B.Cn. der VIe Divisie en de B.Cn. de cpn. van de Reg.Cn. der VIe Divisie hadden bezet, teneinde van de bestaande verbindingen te kunnen profiteren.

Een objectief beschouwer van den strijd behoort zonder twijfel ook bewondering te toonen voor de prestaties der Duitsche troepen; de aanval met den pantsertrein was een gedurfde onderneming, terwijl een woord van hulde toekomt aan de bezetting van den pantsertrein, die 13½ uur stand hield en aan de talrijke Duitsche patrouilles, die blijk hebben gegeven van groote stoutmoedigheid en aanvalsgaest.

Hij, die het vorenstaande overweegt en vervolgens bedenkt, dat de stelling werd aangevallen door een tegenstander, wien men alle eer moet geven voor zijn doorzettingsvermogen en aanvalskracht, zal met diepe bewondering vervuld moeten zijn voor wat de verdedigers hebben weten te volbrengen.

Voor al de wijze, waarop III-20 R.A. en de sectiën BLEEKER en MONTAGNE hebben gereageerd, verdient hulde, evenals het initiatief van de Luitenants VAN EEKELLEN en VAN VELDEN bij de Ruïne Kapelhof.

Inmiddels had de onderneming met den pantsertrein tot gevolg, dat een deel der landmijnversperringen niet meer kon worden scherp gesteld.

Zeer te betreuren was het, dat de spoorbaan niet door een stuk pag. onder vuur kon worden genomen (er lag een kazemat op de spoorlijn, doch pag. ontbrak ten eenenmale.)

Toch kon te 10.00 worden gezegd, dat nog niets was verloren.

Jammer is het, dat de tegenaanval door 2 R.H.M. in een minder gewenschte richting werd ingezet, zooals hiervoor uitvoering werd toegelicht.

De uitgevoerde operatie van 2 R.H.M. geeft een onjuist beeld van de snelheid, waarmede gemotoriseerde troepen kunnen worden verplaatst en ingezet, hetgeen — dit zij met nadruk vermeld — niets afdoet van het elan, waarmede de huzaren-motorrijders over het volkomen open terrein zijn opgerukt.

Ontzag wekt de wijze, waarop vele kazematbezettingen in middag, avond en nacht hun taak hebben vervuld. Zij waren volkomen geïsoleerde groepjes zonder eenige verbinding met hun commandanten en hebben — op zichzelf aangewezen — getoond te hebben begrepen, wat „standhouden” beteekent.

Prachtige voorbeelden van zelfverloochening en plichtsbetrachting hebben ook de 4 lichte en 2 zware mitrailleurgroepen bij de Ruïne Kapelhof gegeven en de compagnie VAN EXEL en het detachement van Luitenant BROERSMA in den avond en nacht. Manmoedig gedroeg zich het groepje dappere verdedigers van cp-MC-I-3 R.I.

Een mooi voorbeeld van persoonlijk overwicht vormt het optreden van Majoor ALLARD, toen hij 's nachts de teruggevoelde onderdeelen opdroeg om naar de gevechtsofstellingen terug te keeren.

Tactisch juist was het afsluitingsvuur van III-20 R.A. en het verschieten van den munitievoorraad door het stuk 6 veld van Luitenant BROERSMA vóór het teruggaan.

Al deze lichtpunten maken, dat over verschillende gemaakte fouten, zooals het niet vernielen van de jukken der bruggen over het defensiekanaal kan worden heengestapt. Er zijn meer fouten en tekortkomingen vast te stellen, zij zullen den aandachtigen lezer echter wel zijn gebleken.

Met voldoening mag worden teruggezien op datgene, wat in de mobilisatieperiode aan tijdelijke en permanente versterkingen is gemaakt. Zooals ook door Duitsche deskundigen onomwonden wordt erkend, is hier pionierwerk geleverd, dat aan de hoogste eischen voldeed. Het doorstond de vuurproeven van een luchtbombardement en van een artilleriebeschieting op uitstekende wijze. Alleen de uitmuntende hoedanigheden van schuilplaatsen, schuilnissen, gevechtsoopgraven en beton- en pantserkazematten kunnen de zeer geringe verliezen der Nederlandsche troepen verklaren.

Ook tactisch was de stelling juist ingericht met voldoende diepte en mogelijkheid tot afgrendeling, zooals o.m. blijkt uit het afgrendelen zelfs door kleine afdeelingen als van de luitenants MONTAGNE, VAN EEKELEN en BROERSMA.

Zowel aanvallers als verdedigers zijn dan ook van meening, dat de volledig bezette stelling een zeer harde noot zou zijn geweest om te kraken.

Nawoord.

Het moge mij, den bewerker van deze studie, vergund zijn met een persoonlijk woord te besluiten.

Sedert zeven jaar was mij het voorrecht deelachtig om de voorbereiding en de uitvoering van de versperring van het Peelgebied en den aanleg van het defensiekanaal te mogen leiden. Tallooze keeren bezocht ik Mill en omgeving en leerde Oost-Brabant liefhebben en de bevolking waardeeren. Met gevoelens van groot leed heb ik mij neergelegd bij de beslissing van den Opperbevelhebber, volgens welke van de VIe Divisie slechts 3 bataljons te Mill e.o. verbleven ¹⁾. Diep verslagen heb ik in den nacht van 10 op 11 Mei te 1.30 vernomen, dat de Peel-Raamstelling sedert 24.00 werd ontruimd en met looden schoenen ben ik na den oorlog naar het terrein gegaan, waar in een strijd van één dag de resultaten van den arbeid van jaren ongedaan waren gemaakt.

¹⁾ Het is mij bekend, dat ditzelfde leedgevoel ook bestond bij C-III L.K., die niets liever had gewild, dan „zijn” Peel-Raamstelling, waaraan zijn troepen gedurende den geheelen mobilisatietijd zoo hadden gezwoegd, tot het uiterste te mogen verdedigen.

Ik vond er een sterk gehavend dorp, tal van vernielde pittoreske hoekjes, soldatengraven, vernielde kazematten, hoog opgaand onkruid op den wal langs het kanaal en een vervuild defensiekanaal, dat vóór 10 Mei met zijn mooie vlakke taluds, helder water en aardige kunstwerken een lust voor de oogen was.

Op dien dag rijpte het plan om de geschiedenis van dien eenen noodlottigen oorlogsdag te Mill persoonlijk te onderzoeken en te beschrijven. Ik heb dat met klimmende belangstelling gedaan, omdat bij het naspeuren der gebeurlijkheden steeds opnieuw bleek, dat het gevecht van Mill een episode is geweest, waarop zoowel van Nederlandsche als van Duitsche zijde met eere kan worden teruggezien.

Mogen zij, die vielen, in vrede rusten.

Bijlage II. **GEGEVENS BETREFFENDE III-20 R.A.**

(overgenomen uit het gevechtsbericht van C.-III-20 R.A.).

De afdeeling III-20 R.A. van 3 batterijen van 4 stukken, van den bok gereden, met ca. 70 man Afdeelingstaf en ca. 60 man per Bt, was op 27 April 1940 bij vertrek uit het depôt naar Zeeland (N.B.) nog niet geheel geformeerd. Stukrijders waren bedieningsmanschappen, die nog nimmer een vuurmond hadden bediend, laat staan een schot gelost, verbindingsmensen sectie Cn, het kader uit de depôts was ongeoeffend en de vuurmond 8 Staal was velen vrijwel onbekend.

Aan het materiaal ontbrak veel; een kompasrichttoestel was niet aanwezig, telefoonmaterieel slechts gebrekkig en in geringe mate voorhanden. Aan alles kleefden gebreken. Mitrailleurs voor nabijverdediging en tegen luchtaanvallen waren manco. Munitie, welke tijdens het transport op 21 open auto's doornat was geregend, was er gelukkig, wat betreft bg in ruime mate; echter behoorden gkt's en kartetsen niet tot de bewapening. E.e.a. was onvermijdelijk het gevolg van het in groote haast aantrekken van oud geschut en het tot op den laatsten man inzetten voor de landsverdediging.

Een schoone taak was weggelegd voor de afdeeling om er zooveel mogelijk van te maken, de tijd bleek echter zeer kort te zijn en het onbreken van materieel was funest.

Op Dinsdagmiddag 7 Mei werd vanuit Zeeland over Langenboom de stelling (2,5 km W.Mill) betrokken, daar de kortste weg over de Graspeel te zwaar was voor de paarden. In verband met het minder verdragende geschut konden de oude stellingen voor 7 veld niet dienen. De geschutstelling kwam ongeveer in de ruglijn der vroeger ingenomen en sinds kort verlaten Infanteriestelling; onze reservestelling werd een 400 m achter- en zijwaarts in ongunstiger open terrein gekozen. Aan het uitgegeven kapverbod meende ik, in verband met het oproepen der lichte '24 en den ernst van den toestand, niet de hand te kunnen houden; ik liet de batterijen camoufleren en ingraven. Vischnetten waren nog niet in mijn bezit; met gaas, takken en vodden, hout en zandzakken werd veel bereikt, de door mij bij de Genie bestelde onderkomers, nissen en commandoposten waren niet meer op tijd.

Toen ik Vrijdagnacht ca. 1.00 uur van een bespreking bij den Reg. C. van 20 R.A. te Geldrop in de stelling terugkwam, was de situatie ongeveer aldus:

De stelling was behoorlijk tegen zicht, ook uit de lucht en granaatscherf-

werking gedekt, sleuven waren gegraven, een dagrantsoen munitie lag in primitieve nissen bij de stukken, het stormvuur en de afsluitingsvuren met den C. Vak Schayck besproken en in de batterijen bekend en gefixeerd, de baken indirect verlicht, de hr. 16,00 en 17,00 uitgezet en de plaats der batterijen en reserve-opstellingen vrij nauwkeurig bepaald, de verpleging van man en paard geregeld.

Toen ik even na mijn terugkomst van Geldrop (alwaar zelfs een weer spoedig verleen van verlof, als in België) ter tafel kwam, in de verte ontploffingen, niet meer toe te schrijven aan ontijdig springende landmijnen, hoorde, was ik wel verrast; er werd gealarmeerd.

Er kwamen berichten over opruimingen, auto's met oranjebanden, volledige strijdvaardigheid, enz. binnen; een laatste telefoongesprek met staf Geldrop, waarin ons sterkte werd toegewenst, kondigde den oorlog aan. De wachten en piketten waren uitgezet, voorloopig had nog 1/3 rust.

Ik had den afdeelingspost met de cp's der btn telefonisch laten verbinden, de BtC met de BtO's. Deze verbindingen konden tot op het laatste oogenblik in orde worden gehouden. De centraalpost werkte goed, de draagbare Siemens en Halske toestellen gaven eenigen last, schakeleenheden behoorden niet tot de uitrusting, de telefoondiscipline was nog maar zeer matig. Met het den vorigen dag aangekomen materiaal kon ik nog juist een vuurleidinggroep (V.R.O., met een beroeps-ond. off. en ordonnansen) welke ik onmiddellijk in de voorste lijn van het vak voor rechtstreekschen steun had geschoven, met mijn afdeelingspost verbinden. De verbinding was perfect en op deze groep was al mijn hoop gevestigd.

Omtrent de juistheid der richtingen, de vuurwaarde der vuurmonden, bestond nu eenmaal bij de afdeeling geen groote illusie. In overleg met den vooruitgeschoven V.R.O., de eenige die vanuit zijn post bg vuur kon waarnemen, was ter bepaling van schietgegevens enz. een vuur per batterij afgegeven en het wonderlijk goed liggen ervan wekte vertrouwen.

Ter illustratie diene nog, dat daags te voren alle pistolen der vuurmonden in de instrumentenmakerij der Philips fabrieken te Eindhoven waren gebracht en verbeterd, daar zonder deze verandering geen schot zou zijn gelost. Meetbladen waren er niet, vuurkaarten maakten we zelf, nieuwe schootstafels waren op komst, van het oplossen van daginvloedgegevens in codevorm bleven we verschoond, enz. In majeur overgaand kan ten slotte worden geconstateerd, dat de bediening zich nog behoorlijk had aangepast, weigering der stukken en projectielen niet is voorgekomen en dat stukslaan van het sluitstuk na een enkel schot (zoals bij 8 St. op Noord-Beveland) uitbleef.

Bijlage III.

SAMENSTELLING VAN 2 R.H.M.

Commandant: Luitenant-Kolonel der Cavalerie A. J. E. MATHON.

1e Eskadron (van 3 pelotons van 3 groepen);
Commandant: Ritmeester H. J. SCHEFFER.

2e Eskadron (als voren)
Commandant: Ritmeester W. R. VAN MIERLO.

Eskadron pag. (2 sectiën zware mitrailleurs en 2 sectiën pag.)
Commandant: Ritmeester T. L. A. STEENKAMP.

Sectie Mortieren:

Commandant: Kornet WEEVE.

De mortieren waren tijdelijk onbruikbaar, daar richtmiddelen en grondplaten juist eenige dagen te voren in reparatie waren gegeven aan de Artillerie-inrichtingen.

Organieke sterkte: ongeveer 500 hoofden.

Bewapening: 18 lichte mitrailleurs
 6 zware mitrailleurs
 4 stukken pag.

De bewapening kwam dus overeen met die van 1/2 bataljon infanterie.

Bijlage IV.

EENIGE UITTREKSELS UIT GEVECHTSBERICHTEN OVER HET LUCHTBOMBARDEMENT EN DE GEBEURTENISSEN 'S NACHTS

a. Uit het rapport van sergeant v. d. Brûle van 3-I-6 R.I.

(Commandant van het piket in kazemat 38).

Om ongeveer vijf uur kwam een dpl. van de derde sectie, zijn naam is mij ontschoten, ons warm eten brengen. Ongeveer een uur daarna verschenen de eerste bommenwerpers, die een bombardement begonnen op onze kazemattenreeks. Ondanks een hevig schudden van de kazematten toonde geen van ons vrees, daar wij vertrouwden op de sterkte van onze kazematten. Aanhoudend hoorden wij zware ontploffingen in series van vijf. Dit bracht ons in de veronderstelling, dat eigen luchtafweergeschut was gearriveerd. Later bleek echter, dat dit series van vijf bommen gelijk waren geweest. Na dit bombardement, dat wel iets van onze zenuwen had gevergd, wachtten wij op de aflossing, die toen moest komen. Na een uur wachten echter verscheen deze nog steeds niet en daar de duisternis inviel, stuurde ik den dpl. NOLTEN weg om de aflossing te halen en deze te begeleiden. Ook deze keerde echter niet terug, zoodat wij met z'n tweeën den nacht in moesten.

Wij bereiden ons nachtelijk vuur voor en bleven afwachten. Toen de duisternis inviel begon een verschrikkelijke nacht; in de verte teekende zich de vuurgloed af van het brandende Bruggen. Met tweeën moesten wij zoowel de drie schietgaten als de achterzijde van de kazemat in het oog houden wegens mogelijke overrompeling. Aanhoudend kwamen Duitschers vlak bij de kazematten en schoten lichtpatronen af. Op deze en op mitrailleurs, die wij zagen vuren, openden wij herhaaldelijk het vuur en brachten velen tot zwijgen. Verscheidene malen hoorden wij aan de overzijde van het Defensiekanaal het kermen van gewonde Duitschers. Om ongeveer twee uur des nachts beschoten de Duitschers het linker schietgat van onze kazemat. Wij drukten ons tegen den betonnen voorwand totdat zij het vuren staakten. De trommels van onze mitrailleur vulden wij iederen keer als ze leeg waren. Hoe verder wij den nacht ingingen, hoe meer de slaap ons overmande. PRINSE viel aan-

houdend in slaap en moest iederen keer aangeroepen worden om waakzaam te blijven. Slechts eenmaal weigerde de mitrailleur en deze storing was gelukkig vrij spoedig opgeheven. Zoo kroop de nacht voorbij, steeds vurende om de Duitschers den overtocht te beletten.

Tegen zeven uur in den morgen hoorden wij voor en achter ons ontploffingen, hetgeen ons deed vermoeden, dat eigen artillerie den vijand onder vuur nam. Plotseling echter werd onze kazemat door een voltreffer aan den voorkant getroffen. Binnen sprongen stukken beton van de wanden. Bij het tweede schot voelde ik dat verder blijven noodlottig zou zijn. Ik gaf PRINSE bevel er uit te gaan en volgde hem onmiddellijk. Plat neer vlak achter den wal, half in de sloot, wachtten wij het einde van de beschieting af. De munitie, die nog aanwezig was, was in brand geraakt en spoot naar alle zijden weg door de achterdeur. Projectielen vlogen over ons heen en vielen even verder vlak voor het mijneveld. Eindelijk toen het vuren ophield, probeerden wij naar achter te komen. Eerst stuurde ik PRINSE weg, daarna zou ik volgen in de hoop, dat als wij niet allebei zouden ontkomen, toch minstens een van ons levend bij den troep zou terugkeeren. Toen PRINSE uit zicht was, waagde ik ook een kans en trok door een sloot tusschen de mijnevelden door tot aan de versperringen. Deze waren echter alle gesloten. Reeds bij het beschieten hoorden wij de commando's van de Duitschers aan de overzijde van het kanaal. Snelheid was dus noodig wilde ik niet in Deutsche handen vallen. Dank zij mijn combinatietang kon ik mij echter door alle prikkeldraad heen knippen. In de stellingen bevond zich niemand meer. Het was toen ongeveer negen uur. Ook PRINSE was niet meer te zien. Bij den commandopost vond ik het rijwiel van den facteur. Hierop ben ik toen dwars door de heide naar Langenboom gereden, alwaar ik PRINSE terugvond, ook met een rijwiel. Ook bevonden zich daar nog de Lt. BOM en eenige sergeanten en soldaten, die ook op den terugweg waren. Binnendoor, Zeeland lieten we liggen, bereikten we Uden.

b. Uit het rapport van sergeant Schaffels van M.C.-I-6 R.I., ingedeeld bij 2-I-6 R.I.

's Avonds om 18.00 uur kwamen er negen vliegtuigen heel laag precies over de stelling gevlogen en deze begonnen tot onze grooten schrik bommen te werpen. De angst, die wij hebben uitgestaan was groot, want onze groepschuilplaats, die eenigszins achteruit was gebouwd, was tijdens het bombardement zeer moeilijk te bereiken. Al de manschappen zaten dan ook in de gevechtsofstellingen, waar niet voldoende plaats voor allen was. Toen het dan ook een moment rustig was, ben ik met een man of zeven naar de groepschuilplaats gegaan, maar het was of de vliegers het hadden gezien, want nauwelijks zaten wij er of er volgden bomaanvallen, zoo hevig, dat de schuilplaats als een sigarenkistje stond te dansen, ondanks dat er 1,50 m grond op lag. Gelukkig zijn er tijdens het bombardement geen slachtoffers gevallen.

c. Uit het gevechtsrapport van Kapt. Van Exel (C.-2-I-6 R.I.).

Te circa 17.00 uur naderde een afdeeling vijandelijke vliegtuigen op geringe hoogte en hoorde ik dichtbij bommen ontploffen, waarop ik met mijn commandogroep dekking zocht in den commandopost, welke hevig met bommen bestookt werd (o.m. werd de inventaris dooreengeslagen, lampen ploften uit, terwijl een hevige kruitdamp naar binnen drong, enz.). Na ongeveer 50 minuten van onafgebroken bombarderen, werd het rustiger en constateerde ik, dat we

aan den dood ontsnapt waren. Ternauwernood kon de commandopost verlaten worden, aangezien de verbindingsgangen waren dichtgegooid, alsmede de toegang tot den commandopost. Bij nader onderzoek bleek, dat niemand gewond was. De gronddekking aan boven- en zijkanten van den commandopost was weggeslagen, zoodat deze niet meer bestand zou zijn geweest tegen een volgenden luchtaanval.¹⁾

Bij onderzoek in de stellingen bleek niemand gewond, terwijl de schuilplaatsen en lignissen intact gebleven waren, echter was alles blootgelegd en waren de naderingswegen onbruikbaar gemaakt.

Sedert den middag was de telefoonverbinding met den B.C. verbroken en mocht het niet gelukken eenig contact te krijgen.

d. Uit het gevechtsrapport van reserve-eerste-luitenant J. H. W. Klopper, C.-2-III-20 R.A.

Het zal misschien tegen 6 uur des avonds geweest zijn, dat een groep van negen bombardeurs verscheen, die, naar ik meende te zien, eerst de voorste lijn met bommen bezaaiden en daarna systematisch het geheele terrein tot vlak voor onze batterijen harceleerden. Dit bombardement maakte een ontzettenden indruk. Dagen later was de indruk op verscheidenen van ons nog niet uitgewischt. Met de regelmaat van een uurwerk sloegen de bommen in en kwamen onheilspellend nader. Met karabijnvuur was niets uit te richten. Spoedig vlogen huizen, bosschen, enz. in brand. Mijn commandopost, een oude licht gebouwde boerderij, zuchtte en kraakte. Kalk en stof kwam naar beneden en de balken werkten de steenen los. Wij waren tot werkeloosheid gedoemd en wachtten ons lot af. Veiligheidshalve had ik nog een tafel voor de open deur geplaatst.

Als door een wonder bleven wij gespaard. Het bleek, dat de vijand grootendeels niet-bezette stellingen en loopgraven had gebombardeerd. Van de voorste lijn tot onze batterij was alles omwoeld.

Hoewel enkelen teekenen van shock vertoonden, bleven de batterijbezetting en de batterijstaf op haar posten.

Bijlage VIII.

Uit: „**DAS UNTERNEHMEN DES PANZERZUGES I**”, von Unteroffizier APPEL. (Mil. Wochenblatt van 29 Nov. 1940, kolommen 1044 en 1045).

Na beschreven te hebben, dat uit den goederentrein een bataljon infanterie werd ontladen, gaat schrijver voort:

„Wij rijden terug om de verdedigingsstelling op te rollen. Weer geraken we in hevige vuur, dat ons evenwel niets doet. Plotseling een geweldige knal, alles vliegt door elkander, de trein staat stil. Wat is er gebeurd? Niemand weet het. Tot overmaat van ramp is de telefoonverbinding tusschen de afzonderlijke wagens, onbruikbaar geraakt. Niemand kan door het hevige vuur²⁾ den trein verlaten. Rechts van ons, op 10 tot 20 meter afstand, liggen 2 kazematten. Wij schieten er op met alle beschikbare mitrailleurs en geweren. De pantsermunitie doet wonderen, het vijandelijke vuur verstomt³⁾. Een officier gelast de bezettingen zich over te geven; kort daarna komen 5 Nederlanders

¹⁾ Een onderzoek ter plaatse heeft uitgewezen, dat 2 bomtreffers van 50 kg gevallen zijn op een afstand van nog geen 6 m van den commandopost.

²⁾ De 4 lt.mitr. van Lts. v. EEKELEN en VAN VELDEN.

³⁾ De kazematten hebben tal van treffers van pantsermunitie.

te voorschijn, die wij in den trein doen stijgen ¹⁾. Nu hebben wij tenminste rechts de vrije hand. Wij openen de deuren en bezien den toestand. We zijn op een versperring gereden en daarna „gesprengt worden” ²⁾. De eerste wagen, bezet door een stuk pag. en een luchtdoelmitrailleur, ligt in het water, de tweede over de gesprongen ³⁾ brug, de derde en vierde zijn in elkaar geschoven, ook de locomotief is beschadigd. De eerste onbeschadigde wagen is de wagen met de draadloze installatie. Wij houden verbinding met de divisie: een geluk, dat de antenne nog in orde is!

Weer krijgen we vuur ⁴⁾, niemand kan de wagons verlaten. Nederlandsche scherpschutters ⁵⁾ schieten onder de wagons door, zoodra zich iemand van ons vertoont. Zullen wij ons kunnen handhaven? Van de laatste mitrailleur in onzen wagen is de vizierkorrel afgeschoten; desondanks schiet het wapen „wie toll”.

„Het wil maar geen avond worden. Niemand heeft honger, maar de dorst neemt door de groote hitte van uur tot uur toe. Cigaretten worden zeldzaam en worden al verdeeld. De tijd kruipt als nooit te voren. Door de radio vragen wij ondersteuning door vliegers. In den laten namiddag zien wij op den verwijderden kunstweg ⁶⁾ pantserwagens. Zijn het vijandelijke of Duitsche? ⁷⁾ Plotseling draaien zij om. ⁸⁾

Tegen 19.00 ⁹⁾ wordt het vuur weer sterker, we ontvangen zelfs vuur van pag ¹⁰⁾; nu helpt niets meer, we moeten er uit, man voor man springen we uit den wagen en zoeken dekking achter de spoorbaan; vlak onder onze voeten ligt een breede sloot ¹¹⁾.

Toen, het zal tegen 20.00 zijn geweest, ¹²⁾ vervulde het geronk van onze vliegtuigen de lucht, ze vliegen tamelijk hoog. Zullen ze ons herkennen ¹³⁾? Nu zijn ze precies boven ons en reeds zien we de bommen als lucifershoutjes vallen. Met sirenengehuil vallen ze omlaag en slaan dicht bij ons in. We probeeren ons nog beter aan den grond aan te passen. Als we het hoofd weer opheffen, verheffen groote rook- en stofwolken zich in de lucht. Steeds meer bommen vallen omlaag. We schieten lichtkogels af, opdat de vliegers ons zullen herkennen.

Als de vliegers weg zijn, krijgen we artillerievuur in den rug. Dicht over onze hoofden huilen de granaten of slaan in onze onmiddellijke omgeving in. Weer schieten wij lichtseinen af.

Na een uur houdt het vuur op ¹⁴⁾ en uit het nabije bosch breekt onze infanterie

¹⁾ De omstandigheden zijn niet geheel juist weergegeven.

²⁾ Onjuist. Ter plaatse waren geen springladingen of mijnen.

³⁾ Lees: over de door de ontsporing vernielde brug (zie noot 2).

⁴⁾ De 4 lt.mitr. van Lts. v. EEKELEN en VAN VELDEN.

⁵⁾ Aan Duitsche zijde is men steeds vol lof over de schietcapaciteiten van onze troep.

⁶⁾ Volkel—Mill.

⁷⁾ Dit moeten Duitsche zijn geweest.

⁸⁾ De brug in den kunstweg ter hoogte van kazemat 523 was vernield. Dit *kan* de reden van het omkeeren zijn geweest.

⁹⁾ Nederlandsche tijd 17.20. Dit klopt.

¹⁰⁾ Dit *moet* het vuur van III-20 R.A. zijn geweest (zie blz. 103).

¹¹⁾ Een mooi succes voor de oude 8-staals en voor hun Commandant, die dit vuur als kaartvuur zonder waarneming moest afgeven.

¹²⁾ Ned. tijd 18.20. Dit klopt.

¹³⁾ Het bombardement was gewaagd, daar Ned. en Duitsche troepen vlak bijeen en door elkaar heen in het terrein waren!

¹⁴⁾ Waar dit vuur van afkomstig was, is niet duidelijk. Het moet haast van Duitsche artillerie zijn geweest, aangezien de schrijver uitdrukkelijk verzekert, dat het „von rückwärts” kwam.

Waarschijnlijk is, dat het voorbereidend artillerievuur is geweest voor den volgenden

uit. We geven uit onzen pantsertrein vuursteun. Uit alle schietgaten vuren we en nog eenmaal moeten mitrailleurs en karabijnen alles geven. Dan gaat de infanterie voorwaarts en spoedig zien we op de kazematten ¹⁾ de hakenkruisvlag waaien.

Zoo werd de Nederlandsche verdedigingslijn bij Mill door Duitsche troepen doorbroken.

Duitschen infanterieaanval en dat dit iets te kort heeft gelegen (de pantsertrein lag slechts 150 tot 200 m voor de opstellingen van de luitenants v. EEKELEN en VAN VELDEN en van Adj. KLAP) (zie de foto op blz. 94).

¹⁾ Blijkbaar 534, 535, enz.

Betaling Abonnement 2e kwartaal 1941

Tot 5 APRIL a.s. bestaat gelegenheid het abonnement voor het 2e KWARTAAL 1941 à f 2.63 (binnenland) te voldoen per postwissel of door overschrijving op postrekening 44715 ten name van Moorman's Periodieke Pers N.V. met vermelding: abonnement Militaire Spectator, 2e kwartaal 1941.

Na dien datum zal over het abonnement, verhoogd met 15 cent incassokosten, per kwitantie worden beschikt.

Wie dus na 5 April gireert, is de incassokosten verschuldigd.

Aan abonné's, die gebruik wenschen te maken van automatische gireering, zenden wij gaarne een **ingevuld machtigingsformulier**.

ADMINISTRATIE „DE MILITAIRE SPECTATOR“
Zwarteweg 1, Den Haag.

FA. GEBRS. VAN VEEN

TIMMERFABRIEK

OTTERSTRAAT 150 bis - Telefoon 14953 - UTRECHT

Levering van alle timmerwerken

SCHERP CONCURREEREND

★

Het Nederlandsch octrooi No. 32069,
betreffende:

„Buis voor vliegtuigafweerprojectielen“.

staande ten name van H. Junghans & Gebr. Junghans A.G., te Schramberg, Duitschland, wordt hierbij te koop of ter licentieverleening aangeboden.

Nadere bijzonderheden verstrekt het Nederlandsch Octrooibureau, Laan Copes van Cattenburch 24, 's-Gravenhage.

W. G. BATELAAN

Aannemer van

BOUW - EN

BETONWERKEN

MUIDEN

Telefoon 221

uit. We geven uit onzen pantsertrein vuursteun. Uit alle schietgaten vuren we en nog eenmaal moeten mitrailleurs en karabijnen alles geven. Dan gaat de infanterie voorwaarts en spoedig zien we op de kazematten ¹⁾ de hakenkruisvlag waaien.

Zoo werd de Nederlandsche verdedigingslijn bij Mill door Duitsche troepen doorbroken.

Duitschen infanterieaanval en dat dit iets te kort heeft gelegen (de pantsertrein lag slechts 150 tot 200 m voor de opstellingen van de luitenants v. EEKELEN en VAN VELDEN en van Adj. KLAP) (zie de foto op blz. 94).

¹⁾ Blijkbaar 534, 535, enz.

Betaling Abonnement 2e kwartaal 1941

Tot 5 APRIL a.s. bestaat gelegenheid het abonnement voor het 2e KWARTAAL 1941 à f 2.63 (binnenland) te voldoen per postwissel of door overschrijving op postrekening 44715 ten name van Moorman's Periodieke Pers N.V. met vermelding: abonnement Militaire Spectator, 2e kwartaal 1941.

Na dien datum zal over het abonnement, verhoogd met 15 cent incassokosten, per kwitantie worden beschikt.

Wie dus na 5 April gireert, is de incassokosten verschuldigd.

Aan abonné's, die gebruik wenschen te maken van automatische gireering, zenden wij gaarne een **ingevuld machtigingsformulier**.

ADMINISTRATIE „DE MILITAIRE SPECTATOR“
Zwarteweg 1, Den Haag.

FA. GEBRS. VAN VEEN

TIMMERFABRIEK

OTTERSTRAAT 150 bis - Telefoon 14953 - UTRECHT

Levering van alle timmerwerken

SCHERP CONCURREEREND

★

Het Nederlandsch octrooi No. 32069,
betreffende:

„Buis voor vliegtuigafweerprojectielen“.

staande ten name van H. Junghans & Gebr. Junghans A.G., te Schramberg, Duitschland, wordt hierbij te koop of ter licentieverleening aangeboden.

Nadere bijzonderheden verstrekt het Nederlandsch Octrooibureau, Laan Copes van Cattenburch 24, 's-Gravenhage.

W. G. BATELAAN

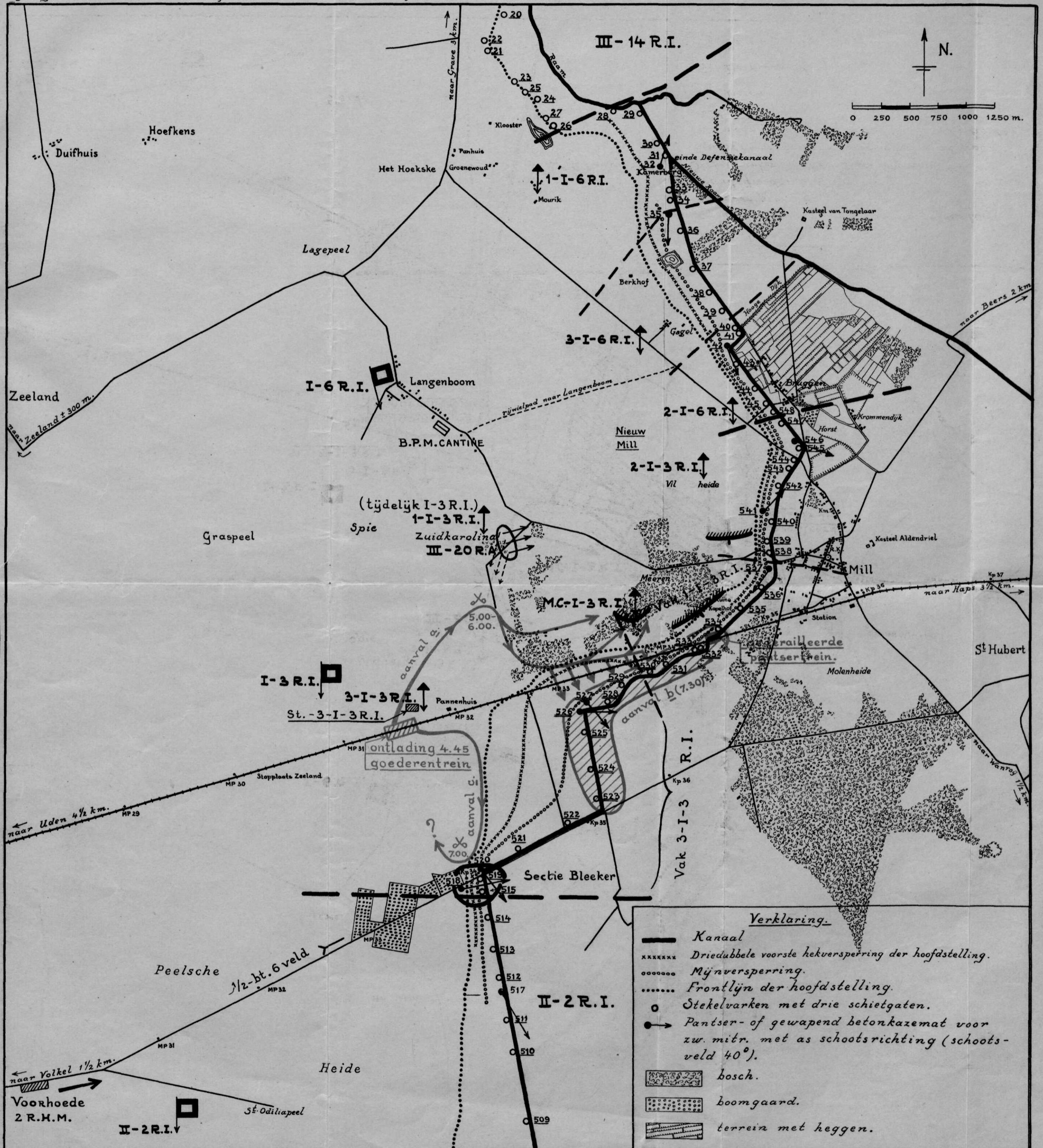
Aannemer van

BOUW - EN

BETONWERKEN

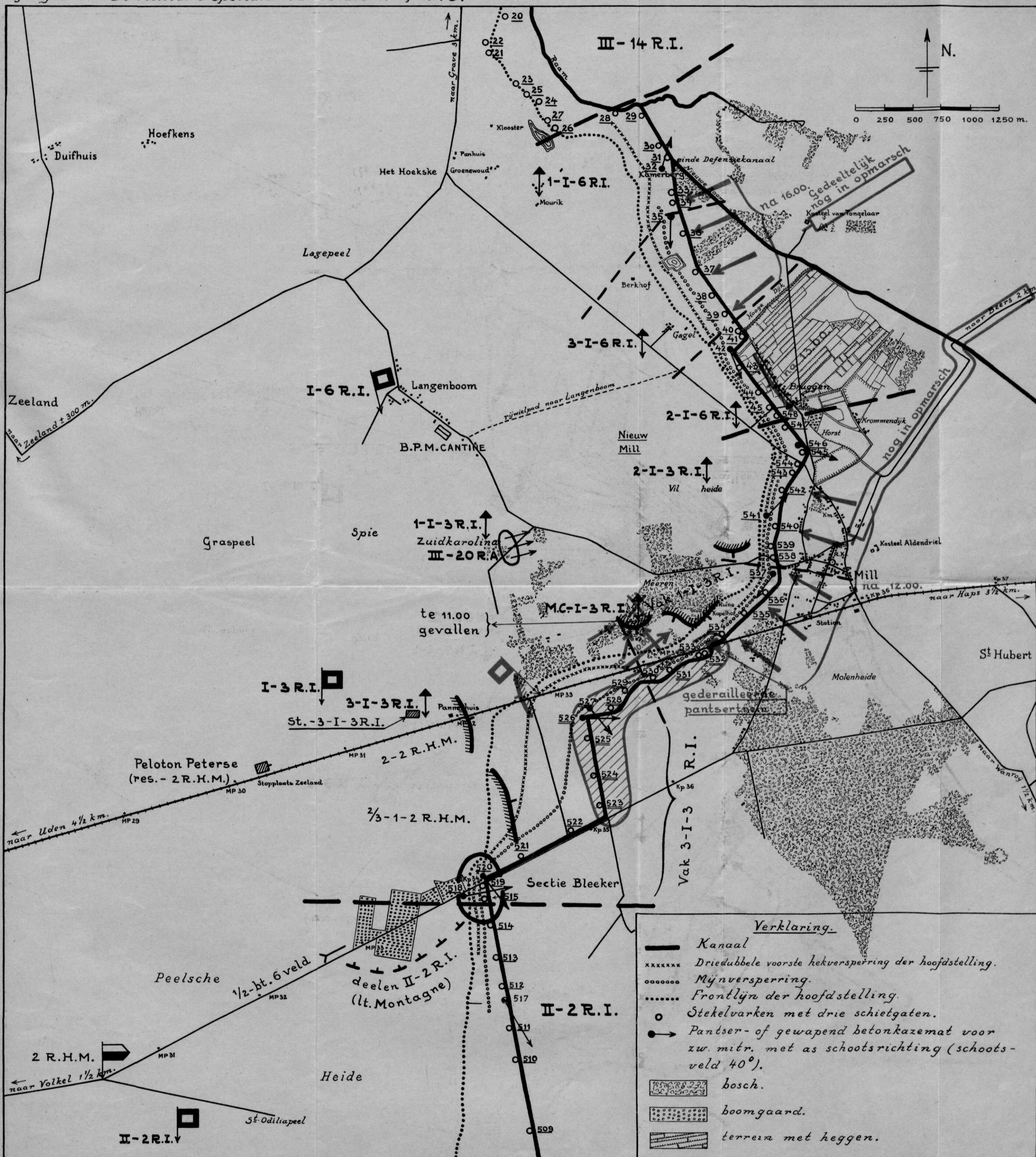
MUIDEN

Telefoon 221

- Verklaring.**
- Kanaal
 - xxxxxxx Driedubbele voorste hekversperring der hoofdstelling.
 - Mijnersperring.
 - Frontlijn der hoofdstelling.
 - o Stekelvarken met drie schietgaten.
 - Pantser- of gewapend betonkazemat voor zw. mitr. met as schootsrichting (schootsveld 40°).
 - [Pattern] bosch.
 - [Pattern] boomgaard.
 - [Pattern] terrein met heggen.

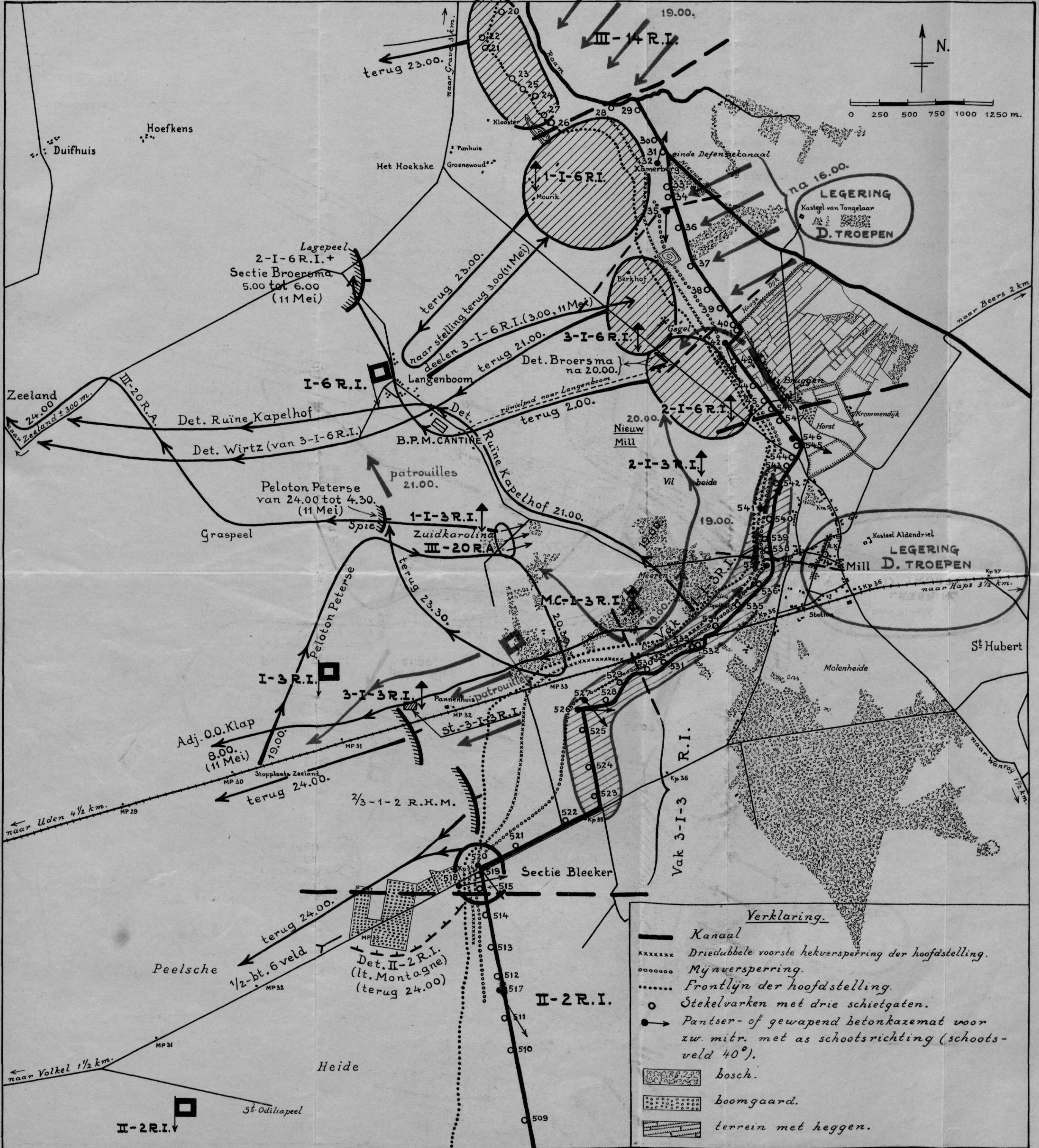
Teekening van het Hoofddregelingsbureau.

Verklaring.

—	Kanaal
xxxxxxx	Driedubbele voorste hekversperring der hoofdstelling.
ooooooo	Mijnversperring.
.....	Frontlijn der hoofdstelling.
o	Stekelvarken met drie schietgaten.
●→	Pantser- of gewapend betonkazemat voor zw. mitr. met as schootsrichting (schootsveld 40°).
[Symbol]	bosch.
[Symbol]	boomgaard.
[Symbol]	terrein met heggen.

Teekening van het Hoofddregelingsbureau.

- Verklaring.**
- Kanaal
 - xxxxxxx Driedubbele voorste hekversperring der hoofdstelling.
 - ooooooo Mijnversperring.
 - Frontlijn der hoofdstelling.
 - o Stekelvarken met drie schietgaten.
 - Pantser- of gewapend betonkazemat voor zw. mitr. met as schootsrichting (schootsveld 40°).
 - [Symbol] bosch.
 - [Symbol] boomgaard.
 - [Symbol] terrein met hegger.

Teekening van het Hoofddregelingsbureau.